

TRADIȚIE ȘI MODĂ ÎN UNIFORMELE MILITARE ROMÂNEȘTI 1830 – 1920

Adrian-Silvan Ionescu

La fel ca și în vestimentația civilă, uniforme – fie ele militare, fie civile, aflate în dotarea aparatului administrativ sau judiciar – au fost supuse modelelor emanate, în majoritatea cazurilor, din țările care reprezentau marile puteri ale momentului când au fost introduse.

În cazul uniformelor militare, la noi vor fi evidente două mari influențe: cea rusească, în intervalul 1830 – 1849, și cea franțuzească, între 1850 și 1873, după acel an stabilindu-se fondul național definitiv al ținutei ostășești. Evident, au existat și contaminări din alte zone precum cele austriece în uniforma husărească a jandarmilor călări din Moldova din perioada 1860 – 1864, sau cele prusace în aceea a jandarmilor pedestri și călări de la 1868, cu specifica lor cască din piele cu garnituri și țepușă de alamă, modificată la cei din urmă în 1874, printr-una de oțel strălucitor, cu penaj alb, ce va rămâne acoperământul de cap al regimentului de escortă Regală până în 1947; la fel, influența britanică se va resimți tot timpul în uniformă de marină, chiar dacă bicornul acesteia nu este ținut, ca acela englezesc, ci mai scund și cu pereții inegali, după modelul franțuzesc.

Bicornul, introdus la noi în 1834 pentru comandantul oștirii și aghiotanții domnești, se purta în Europa dinainte de 1800 și în timpul campaniilor napoleoniene având să dăinuiască, în unele țări, la armatele de uscat, până la 1870 (în Franța până în preajma celui de al doilea război mondial), iar la marină rămâne în folosință, pentru ofițeri în mare ținută, până la 1940.

Lungimea și tăietura tunicii militare țin tot de moda generală: la noi, de la 1830 până la 1873, cu excepția trupelor călări care, din 1835 o aveau scurtă până sub bazin, celelalte aveau tipul de surtuc, adică redingotă, cu poale lungi până deasupra genunchiului. La marină, aceasta se va păstra până târziu, aproape de finele primei jumătăți a secolului XX, ca uniformă de gală. În 1868, și apoi, în 1873, noul regulament de uniformă introduce tunicile mai scurte cu poalele coborând cel mult până la jumătatea coapsei spre a ușura pasul de defilare sau mișcările în campanie.

În decurs de 52 de ani, de la 1860 la 1912, cele mai puține modificări le suferă uniforme de marină și cele mai multe cele de cavalerie, ambele arme de elită ale oștirii române.

Prin legiuirea Regulamentului Organic, în 1830 se reînființează armata națională în Principatele Române¹. I s-a dat numele de Miliție pământeană și în ea au

¹ *Regulament Ostășesc pentru miliția pământeană a Prințatului Valahiei*, cap IX; *Regulamentul Jandarmeriei*, cap. VII, în *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, București, 1944.

fost încadrați, după rangurile avute în arhondologia țării² toți boierii, mari și mici, care au acceptat să își radă bărbile și să renunțe la costumul fanariot pentru uniformă militară. Primii români îmbrăcați în noile straie ostășești au fost văzuți pe străzile Bucureștilor pe 12 mai 1830³. Uniforma se compunea dintr-un ceacou (acoperământ de cap de formă tronconică, cu baza mare sus, confecționat din carton acoperit cu pielele de miel negru, având o flamă de postav lăsată pe-o parte, un cozoroc de lac și stema țării din alamă, în față), mondir din postav civit (bleumarin) cu un singur rând de nasturi de alamă și paspoale în culorile fiecărei țări, galben pentru Muntenia și roșu pentru Moldova, la fel ca și flama, doar că în primul caz ea era pe stânga iar în al doilea pe dreapta; pantaloni ser (gri) cu vipușcă în aceeași nuanță națională⁴ (Fig. 1). Pe umeri, ofițerii aveau o torsadă de fir; abia peste un an de la introducerea uniformei aveau să li se dea epoleți care să le desemneze gradele, și aceasta doar în urma protestelor lor, că nu li se arăta respectul cuvenit de către egalii lor din armata rusă. Prin Înalta Poruncă de Zi nr. 25 din 22 august 1831 li se acordă epoleți, care îi deosebeau pe ofițerii inferiori de cei superiori prin diferența de metal alb sau galben a scunului (plăcii de formă circulară) și a lipsei franjurilor la cei dintâi⁵. Distincția gradelor prin stelute se va face mai târziu, în 1834, când epoleții vor fi aurii pentru toată ierarhia ofițerească⁶. Introducerea epoleților este un bun indiciu de datare a portretelor ofițerilor celor două principate, litografiate de Constantin Lecca (Fig. 2). Această uniformă urma în totul modelul rusesc (Fig. 3). Totuși, lui Raoul Perrin i se părea, la 1835, că în ea se împletesc influențele rusești cu cele franțuzești, creând o ținută de o strălucitoare eleganță: „Uniforma, jumătate franțuzească, jumătate rusească, este mult mai bogată decât a unuia sau a altuia dintre aceste popoare. Aurul curge gărlă peste tot; peste tot galonul de argint și ciucurii scilipitori acopăr marginile, manșetele și pieptul ofițerilor”⁷. Fără îndoială, alura și spiritul franțuzesc al purtătorului dădeau acest aer galic ofițerilor noștri. Mihail Kogălniceanu descria, cu

² *Ibidem*, p. 138, 144, 300; I. Manolescu – Mladin, *Memorii și amintiri despre Istoria progresivă a Armatei Române 1830 – 1890*, în „Patrula” no. 5 – 6/ 1 și 16 Martie 1891, p. 24, 55; N. Kretzulescu, *Amintiri istorice*, în „Ateneul Român”, no. 6/15 Iunie 1894, p. 441; George Ioan Lahovari, *Hârtii vechi. Geneza Oștirii Românești (1830)*, București, 1893, p. 16; *Amintirile colonelului Locusteanu*, București, 1935, p. 49; Ioan C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, f.a., p. 219.

³ George Ioan Lahovari, *op. cit.*, p. 11.

⁴ Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Țării Românești 1830 – 1843* (în continuare: Țara Românească 1830 – 1843), în „Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară” (în continuare SMMIM), nr. 13/ 1980, p. 327 – 329; *idem*, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Moldovei 1830 – 1848* (în continuare Moldova 1830 – 1848), SMMIM, nr. 16/1983, p. 278 – 280.

⁵ *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, p. 61; D. Pappasoglu, *Cronica Regimentului de Infanterie No. II al Oastei Române*, București, 1874, p. 9; Horia Vladimir Șerbănescu, *Țara Românească 1830 – 1843*, p. 329 – 330.

⁶ Horia Vladimir Șerbănescu, *Moldova 1830 - 1848*, p. 283.

⁷ Raoul Perrin, *Coup d'oeil sur la Valachie et la Moldavie*, Paris, 1839, p. 25.

umor, un asemenea colonel luxos, care punea mai mult preț pe vestimentație decât pe pregătirea sa militară: „Unul era un elegant, un Dandy, un leu, cum îi vrea să-i zici, și toate aceste în largă întindere a cuvântului. Era militar și, prin urmare, cea mai mare mahniciune a sa era că nu putea purta haine civile, spre a da drumul gustului și eleganței sale. Portul său era de cea mai mare delicateță; cea mai mică meteahnă nu se vedea pe epoetele sale aduse de la San-Petersburg, perspectiva Nevei, în eghiletele sale împletite în Paris, ulița Rișelie, în surtucul și pantalonii săi tăiați de însuși mâna lui Ortgies (croitor celebru în Iași, n.n.). Sămăna în totul cu acele stampe coloriate, ce se alăturează pe lângă jurnalele de modă a Parisului și care înfățișează uniforma nouă a ofițerilor gvardiei naționale. Favoriții săi și mustețele sale răsucite era toate drese cu afectarea de a-i da un aer de oștean bătrân. Purta o sabie turcească, fecioară de orice vărsare de sânge. Postura sa pretențioasă și studiată arăta în el dorința de a se deosebi de alții. (...). O manta frumoasă, cenușie-deschis, era aruncată cu neglijență pe dosul scaunului. Spre a completa această descripție, vom zice că purta epoete de ștab-ofițer și un nișam turcesc la gât; dar atât titlul, cât și decorația le câștigase mai puțin prin activitatea și meritul său, decât prin protecția unei dame de vârstă, deși nu și de purtare respectabilă. Acest elegant era colonelul Leșescu”⁸.

Erau mulți alți tineri ofițeri care doreau să fie remarcați și se purtau după moda de la Sankt Petersburg, umblând cu mantaua pe umeri; chiar și trupa încerca să-i imite, dar un ordin de zi le-a interzis ostașilor să iasă în oraș altfel decât cu mantaua îmbrăcată pe mâneci. Nu numai praporgicii și parucicii făceau caz de uniforma lor elegantă ce-i transformase, peste noapte, din boiernași în militari, ci și unii dintre boierii mari, ajunși comandanți, precum Theodor Balș – cel alintat cu numele de *cuconul Toderaș*, care dădea audiențe pe „scaunul cu bortă” – despre care prințul Nicolae Șuțu avea o părere foarte proastă: „Hatman, șef al miliției, logofătul Theodor Balș, om de nimic, lipsit de orice merit, înfumurat, neștiind să scrie sau să vorbească vreo altă limbă, nevând păreri proprii, încăpățânat unde era interesat, lingușitor al puterii, își arăta funcția etalându-și epoletii și făcând să-i zornăie pintenii (s.n.)”⁹. Intrat de timpuriu în miliția pământeană, Theodor Balș avansase foarte repede pe scara ierarhică – în doar câteva luni fiind numit polcovnic, în urma unui curs destul de scurt de specialitate la Odesa – și-și terminase cariera în înalta funcție de hatman și gheeneral-inspector al armatei moldovenești¹⁰. Pregătirea sa era, însă, minimă, limitându-se la istoria câtorva bătălii celebre dintre care aceea de la Waterloo era preferata sa și pe care, relatând-o de nenumărate ori, începuse să creadă că a luat chiar parte la ea și o prezenta ca un adevărat martor ocular¹¹. La bătrânețe

⁸ Mihail Kogălniceanu, *Tainele inimei* în „*Tainele inimei. Scrieri literare și istorice*, București, 1897, p. 72 – 73.

⁹ *Memoriile Principelui Nicolae Șuțu, mare logofăt al Moldovei, 1798 – 1871*, București, 1997, p. 132.

¹⁰ Radu Rosetti, *Amintiri. Ce-am auzit de la alții*, București, 1996, p. 190, 196.

¹¹ *Ibidem*, p. 197.

devenise ridicol în convingerea sa că poate salva țara din mari nenorociri și, în 1866, când exista pericolul intervenției turcești pentru a-l alunga pe principele Carol de Hohenzollern, înscăunat fără acceptul Sublimei Porți, hatmanul Balș se simțea obligat să fie pregătit a sări în ajutorul patriei și dormea îmbrăcat în uniforma sa de general și încălțat cu cizmele cu pintenți: „(...) zicând că, în momentul în care îl va chema țara, el trebuie să fie totdeauna gata să încalece. Iar regele Carol când își amintea această vorbă a lui conu Toderas, care-i fusese raportată, zicea: „C'est tout au plus s'il aurait pu monter sur un cheval de bois. (Nu ar fi putut încăleca decât cel mult pe un cal de lemn)”¹².

Introducerea uniformelor militare de tăietură europeană aduce după sine meșteșuguri noi sau, cel puțin, specializarea unora deja existente precum croitoria militară și ceaprazăria unde erau executate toate elementele auxiliare îmbrăcăminții ofițerești: fireturi, trese, eghileți, brandenburguri, eșarfe, ciucuri și tot ceea ce necesită împletituri din mătase sau fir metalic.

La început, în miliția Principatelor Române existau doar două arme, infanteria și cavaleria, care aveau uniforme aproape identice. În 1835, trupele călări primesc o uniformă deosebită formată dintr-un spențer cu cozi scurte, ca de frac, închis la un rând de 9 nasturi și paspoalat cu galben sau roșu, în funcție de culoarea specifică Munteniei sau Moldovei; pantalonii erau din postav albastru deschis, bazonați cu piele în interiorul piciorului și la manșetă; pe cap se purta ceacoul obișnuit care nu mai era, însă, acoperit cu blană de miel ci cu postav negru¹³. În 1843, prin Înalta poruncă de zi nr.3 din 7 ianuarie, în Moldova este introdusă, la cavalerie, uniforma de lăncieri¹⁴, după modelul polonez al prințului Joseph Poniatowski din timpul primului Imperiu francez, adoptat ulterior în toate armatele europene. Aceasta era compusă dintr-o kurkta (frac cu eoadă scurtă) din postav civit cu plastron roșu, închis la două rânduri cu câte 7 nasturi de metal alb, pantalonii din postav gri-bleu cu vipușcă roșie, iar pe cap „chivără ulănească cu cozoroc i margirea de jos de piele lustru cu repioc și pompon de lână; marcă de fier alb”¹⁵. Această „chivără ulănească” era acoperământul de cap specific lăncierilor și era formată dintr-o calotă din piele cu cozoroc surmontată de un trunchi de piramidă cu baza mică jos ai cărei pereți din carton erau acoperiți cu postav roșu, iar baza mare – numită imperială – cu postav civit, totul având pe margini un șnur de lână albă pentru trupă sau de fir de argint pentru ofițeri. În colțul din stânga era un pampon rotund, de lână albă, de care atârna un penaj din păr de cal, tot alb. Toate garniturile, subbărbia din solzi și stema țării erau din metal alb.

¹² *Ibidem*.

¹³ Horia Vladimir Șerbănescu, *Țara Românească 1830 – 1843*, p. 333; *idem*, *Moldova 1830 – 1848*, p. 284.

¹⁴ Horia Vladimir Șerbănescu, *Moldova 1830 – 1848*, p. 285.

¹⁵ *Manual al lăncierului din escadronul principatului Moldovei, Anul 1845, luna Ghenarie, la 1 zile, Iași, 1845*, p. 8.

Pentru balurile Curții, pentru spectacole de teatru sau operă și pentru alte ocazii de gală, este reglementat, pentru ofițeri, „vițe-mondirul” sau „mondirul scurt” – de fapt, un frac cu cozi lungi – ce se purta cu pantaloni albi, scurți până la genunchi, ciorapi de mătase și pantofi de lac cu cataramă argintii. Pentru această ținută forte elegantă, adoptată în 1839 în Țara Românească și 1840 în Moldova, acoperământul de cap era bicornul cu penaj negru pentru infanterie și alb pentru cavalerie¹⁶.

Influența rusească era mai puternică în Moldova (Fig. 5) unde, în 1845, ceacourile infanteriei au fost înlocuite cu niște căști de piele neagră, cu viziera rotunjită și toate garniturile din alamă, inclusiv grenada flăcărândă din vârf care, în mare ținută, era înlocuită cu un penaj din păr negru de cal, exact după modelul celor purtate în armatele țarului¹⁷. În același an, în Muntenia a fost ordonată casca de tip prusian, cu viziera cu colțuri și țepușă în vârf care, la fel, putea fi modificată prin adăugarea penajului; ea, însă, nu a fost introdusă, din considerente de economie, decât mai târziu, după 1848¹⁸. În portretul unui maior, pictat în 1854 de Carol Wahlstein (Fig. 6), acesta are așezat pe masa pe care își sprijină cotul, acest model de casă, încă în uz la acea dată¹⁹. Pentru meritele sale și serviciile aduse țării și armatei, maiorul Dimitrie Pappasoglu, deși ieșit la pensie încă din 1855, primește dreptul, din 1863, să poarte uniforma militară. El îmbracă, însă, vechia sa ținută, cu care slujise 25 de ani în oaste și care, pentru acea perioadă, era deja demodată (Fig. 7). Datorită acestui fapt și a plăcerii sale de a poza în fața aparatului fotografic s-au păstrat importante documente iconografice legate de uniforme din perioada anterioară Unirii. Astfel, bravul maior apare cu surtuc și mari epoleți de model rusesc și ținând în mână casca de tip prusac, cu acvila cruciată în față; altă dată a pozat în manta de tăietură rusească și pe cap cu boneta specifică armatelor țarului (furașka), ce fusese și în dotarea ostașilor noștri.

Tot în 1845, domnitorul Gheorghe Bibescu (Fig. 4) adoptă uniforma de lăncieri pentru cavaleria sa; acesta se deosebea, însă, de cea moldovenească prin faptul că plastronul, manșetele și paspoalele erau albe, iar imperiala șepcii era roșie.

¹⁶ Horia Vladimir Șerbănescu, *Țara Românească 1830 – 1843*, p. 335; *idem*, *Moldova 1830 – 1848*, p. 284 – 285.

¹⁷ Horia Vladimir Șerbănescu, *Moldova 1830 – 1848*, p. 287.

¹⁸ Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Țării Românești 1843 – 1859*, în S.M.M.I.M., nr. 14 – 15/ 1981 – 1982, p. 263; *idem*, *Uniformele Armatei Române 1830 – 1997*, în „Revista Muzeului Militar Național”, Supliment, nr. 3/ 1997, p. 8.

¹⁹ Călătorul prusac Richard Kunisch, venit la București în iulie 1857, constata prezența stilului de uniformă al țării sale în îmbrăcămintea ostașilor români deși alura lor era franțuzească: „(...) militarii sunt în cea mai mare parte îmbrăcați pe modelul uniforme prusace. Prilejul l-a oferit prințul Albert al Prusiei care, după vizita făcută aici (în anul 1846), i-a trimis gospodarului în dar, drept mulțumită pentru ospitalitatea ce-i fusese acordată, modele de uniforme aparținând tuturor regimentelor prusace. Ele se mai păstrează și astăzi. După ele s-au făcut uniforme infanteriștilor și ulanilor. (...) În schimb, în privința ținutei îi amintesc pe militarii francezi”. (cf. Richard Kunisch, *București și Istanbul. Schițe din Ungaria, România și Turcia*, București, 2000, p. 125 – 126.)

Artileria, care se constituise în 1846²⁰, primește, doi ani mai târziu, o uniformă asemănătoare celei de infanterie: mondir de postav civit cu guler, epoleți și manșete negre paspoalate cu roșu; pantaloni în aceeași nuanță cu vipușcă roșie; cască de piele cu țepușă de alamă la care se adăuga penaj negru în mare ținută²¹. Tot în 1848, ofițerii din statul major general și domnesc nu mai purtau căști ci bicornuri cu penaj alb²².

Domnitorul Barbu Știrbei, un bun organizator și reformator, introduce noi specialități în armata Munteniei: flotilă, școală militară, grănicerii și dorobanții călări (de județe și de poliție), fiecare cu uniformă proprie, ce vor fi reprezentate în amănunțime în *Albumul Oștirii*, litografiat în 1852 de Andreas Bieltz și Karl Danielis²³.

Influența rusească începe să scadă și, în locul ei, se afirmă filonul tradițiilor autohtone – ce-i drept, relativ timid și aplicat doar trupelor teritoriale la care sunt valorificate formele și texturile portului popular – în ținuta grănicerească și a dorobanților. Cei dintâi aveau un cortel (ipingea) de tăietura mondirelor infanteriei dar din dimie neagră, cu guler, contraepoleți și paspoale verzi pentru cei din batalioanele de munte și roșii pentru cei de la Dunăre; ȋțari și opinci în picioare și căciulă scundă de miel negru cu o flamă și un ciucure pe partea dreaptă, în culorile distinctive mai sas menționate (Fig. 8). Dorobanții de județe erau echipați aproximativ la fel, doar că li se dăduseră cizme, iar pe cap aveau o căciulă de formă diferită: o calotă emisferică de postav verde – culoarea aramei – cu un galon de lână albă ce se încrucișa în creștet și cu o bordură de blană neagră la partea de jos; pe vreme rea purtau o manta cu capă (Fig. 9). Când, ocupanții austrieci ai principatului au încercat să impună moda lor militară, a fost aleasă tocmai această uniformă originală, atât de simplă și comodă, marcată de specificul național și lucrată în gospodăria țărănească, spre a fi modificată, sub influența cezaro-crăiască, în 1856, cu una de husar ungar, cu brandenburguri și găitane roșii²⁴.

Într-o scrisoare din decembrie 1855, căpitanul austriac Ștefan Dietrich, staționat în București, comenta critic aspectul și îmbrăcămintea militarilor autohtoni: „Miliția românească este îmbrăcată după moda rusească și se aseamănă cu jandarmeria austriacă. Îi lipsește însă ajustarea, curățenia și renumele, căci pe stradă adesea vezi baionete și sulii ruginite. Cavaleria are cai proști, totuși acești cai mărunți și murdari sunt foarte buni pentru serviciu. Ofițerii, când se întâlnesc cu cei austrieci nu se salută, din care pricină ținuta și a unora și a celorlalți este

²⁰ Constantin Căzănișteanu, *Cu privire la dezvoltarea Armatei Române moderne în perioada 1830 – 1859*, în *File din istoria militară a poporului român*, București, 1977, vol 4, p. 65.

²¹ Horia Vladimir Șerbănescu, *Țara Românească 1843 – 1859*, p. 226.

²² Horia Vladimir Șerbănescu, *Uniformele și echipamentul miliției pământene a Moldovei 1848 – 1859*, (în continuare *Moldova 1848 – 1859*), în S.M.M.I.M., nr. 17 – 18/1984 – 1985, p. 308 – 309.

²³ Adrian – Silvan Ionescu, *Albumele Armatei Române din secolul al XIX-lea*, în „Revista Muzeelor”, nr. 8-9-10/ 1990, p. 69 – 70.

²⁴ Horia Vladimir Șerbănescu, *Țara Românească 1843 – 1859*, p. 276.

glacială”²⁵. Un alt martor ocular din epocă, de data aceasta un medic militar de origine poloneză, sesiza cu și mai mare acuitate aceste influențe: „Se pot vedea și militari munteni a căror uniformă prezintă un amestec de uniformă ruso-prusacă. Cască prusacă, chiar cu pajura cu un cap, redingotele și epoleții prusaci, iar mantalele rusești. Cazacii (dorobanții poliției, n.n.) munteni după modelul a lor nostru; ulanii în alb (Fig. 20). Infanteria îmbrăcată cu stofă cenușie sau albă, cu vipuști albe sau galbene”²⁶. În perioada când fusese încartiruit la Iași, medicul polonez din armata țaristă sesizase o mai accentuată notă rusească în înfățișarea armatei locale: „Poliția și miliția moldovenească au uniforme asemănătoare cu armata noastră, deci albastru închis. Ofițerii au mantale și paltoane cu foarte lungi pelerine și căști de formă prusacă, cu vizieră. Soldații au mantale de culoarea nisipului. Miliția e pedestră, călare și jandarmi. Ulani în tot locul. Serviciul pompierilor are căști din tinichea simplă, albă”²⁷.

După încheierea ostilităților în Crimeea, Moldova iese de sub influența rusească iar caimacamul Nicolae Vogoride, deși în fond un retrograd, se orientează spre moda franceză atunci când, în 1857, modifică regulamentul de uniformă. Astfel, de la uniforma lăncierilor dispar cozile scurte și primesc tunici cu poale, păstrându-se plastronul existent (Fig. 10); artileria, la fel, a fost dotată cu o tunică la două rânduri, cu guler, manșete și plastron negru paspoalate cu roșu, iar pe cap cu un ceacou cu baza mică sus ce avea în față o cocardă bicoloră (roșu – albastru), prinsă cu o gansă sub care era emblema din alamă a armei – două tunuri încrucișate și o grenadă flăcărândă între ele. Anul următor era introdusă o nouă specialitate de infanterie, vânătorii, care erau echipați după modelul trupelor similare franțuzești, a bravilor *chassuers de Vincennes* care se acoperiseră de glorie în Crimeea: tunică de postav civit la un singur rând, cu guler, manșete, contraepoleți și paspoale verzi; pantaloni în aceleași nuanțe și ceacou tronconic cu penaj negru²⁸ (Fig. 12). *Albumul Oastea Moldovei*, editat la Iași, în 1858, în Institutul Albinei de neobositul și pasionatul litograf Alexandru Asaky, el însuși căpitan în această oaste, prezintă toate aceste noutăți ale ținutei militare a timpului²⁹ (Fig. 11, 13).

În decembrie 1857 sunt adoptate două alte veșminte militare de inspirație franțuzească, destinate a fi purtate iarna: ulanca și burnusul³⁰. Cum o arată și numele, cea dintâi era rezervată ulanilor sau lăncierilor, fiind o haină scurtă, vătuită, cu

²⁵ Mihai Popescu, *Descrierea orașului București făcută de căpitanul austriac Ștefan Dietrich în anul 1855*, în „Bucureștii Vechi – Buletinul Societății istorico – arheologice Bucureștii Vechi”, nr. I – V/ 1930 – 1934.

²⁶ Ilie Corfus, *Aspecte din Iași și București în timpul ocupației rusești din 1853 – 1854. fragmente dintr-un jurnal polonez*, în „Omăgiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani”, București, 1943, p. 175, 176.

²⁷ *Ibidem*, p. 171.

²⁸ Horia Vladimir Șerbănescu, *Moldova 1848 – 1859*, p. 320 – 321.

²⁹ Adrian – Silvan Ionescu, *op. cit.*, p. 73 – 74.

³⁰ Horia Vladimir Șerbănescu, *Moldova 1848 – 1859*, p. 321.

gulerul răsfrânt, reverele și manșetele din pluș roșu. Peste exact un an, constatându-se eficiența acestui articol de îmbrăcăminte, se stabilește ca el să intre și în dotarea tuturor ofițerilor superiori și de stat major: „(...) văzându-se comoditatea ce pot avea D.D. ofițeri prin adoptarea surtucilor de iarnă în potrivire cu acele acordate la Divizionul de Lăncieri, se încuviințează purtarea unui asemenea strai și de către D.D. ștabi și oberi ofițeri. (...)”³¹ (Fig. 19). În primele portrete oficiale ale principelui Alexandru Ioan I, domnitorul Unirii apare îmbrăcat în ulancă și cu furajera de fir rulată în jurul gâtului, așa cum se cuvenea unui colonel de lăncieri³². Burnusul era o haină lungă până la genunchi și largă ce se închidea cu trei brandemburgi de fir, terminate cu ciucuri; gluga ce o avea pe spate avea și ea în vârf un ciucure de fir, iar gradele erau cusute pe mânecă, în ghirlandă, tot după tipicul francez. Ambele vor rămâne în uz pe timpul domniei lui Cuza. În albumul din 1862 al lui Alexandru Asaky, intitulat *Armia Română*, cele două piese de îmbrăcăminte apar figurate cu multă atenție în planșa cu ofițerii de stat major domnesc³³.

Unul dintre principalele obiective ale domnitorului a fost unificarea armatelor celor două țări surori și stabilirea unor ținute comune. De aceea, este instituită la Focșani o comisie mixtă de ofițeri moldoveni și munteni care trebuiau să stabilească regulile de uniformitate³⁴. Această comisie s-a deplasat și în tabăra de la Florești, organizată în vara lui 1859 tocmai pentru a crea omogenitate între armate și a emite regulamente comune pentru mănuierea armelor și darea comenzilor³⁵. Comisia elimină toate diferențele de port și insignă existente în acel moment între militarii moldoveni și cei munteni. Un aport însemnat la modernizarea armatei române l-a avut și misiunea militară franceză, venită în țară în octombrie 1860 unde a activat până în 1869, la început doar cu doi ofițeri de intendență și administrație, apoi, din 1861, amplificându-se și intrând sub comanda colonelului Eugène Lamy, a contribuit la redactarea regulamentelor militare și la constituirea unor noi corpuri specializate precum cel al statului major, al administrației și intendenței, al trenului echipajelor și al serviciului militar³⁶.

³¹ „Monitorul Oficial al Moldoviei”, no. 18, Iassii, din 20 Decembrie 1858.

³² Adrian – Silvan Ionescu, *Fotografia – sursă pentru portretele unor personalități politice din secolul al XIX-lea multiplicat prin gravare sau litografiere*, în „Revista de istorie socială”, I/ 1996, p. 76; idem, *Învățămintul artistic românesc 1830 – 1892*, București, 1999, p. 58, fig. 7.

³³ Adrian – Silvan Ionescu, *Albumele Armatei Române...*, op. cit., p. 75.

³⁴ *Ordin de zi pe toată Oastea Principatului Moldovei*, în „Monitorul Oficial al Moldoviei”, no. 43/ 24 Martie 1859 – „(...) Art. I. O comisie militară mică, compusă din trei Ofițeri din Oștirea Moldovei, să va institua la Focșani. Art. II. Această comisie va aviza la înlăturarea deosebirilor ce există în îmbrăcămintea și montura trupelor din întrebele Principate și adoptarea aceluiași uniforme pentru întrebele corpuri ale armii Române. (...)”.

³⁵ Constantin Toderășcu, *Tabăra militară de la Florești din vara anului 1859 – începutul contopirii oștilor Principatelor Unite Române*, în *File din istoria militară a poporului român*, București, 1973, vol I, p. 63 – 65.

³⁶ Marcel Emerit, *Le dossier de la premiere mission militaire francaise en Roumanie*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, no. 4/ 1996, p. 575 – 586; Maria Georgescu, *Misiunea militară franceză în*

Dacă până la 1859 influențele franțuzești fuseseră oarecum timide, de atunci încolo ele devin evidente pentru că au fost adoptate majoritatea principiilor de bază ale uniformelor celui de-al doilea imperiu. În primul rând dispare „tală de viespe” a monardelor rusești și se impune croiul lejer și comod al tunicilor mai puțin cabrate pe trup și al pantalonilor foarte largi. Fireturile erau folosite în exces. Forma epoleților se schimbă, iar bicornul ia locul căștilor printr-un decret emis pe 7 martie 1859³⁷. Astfel, epoleții rusești, cu scutul perfect eircular și corpul scurt, fără franjuri pentru ofițerii inferiori, cu ele subțiri și libere pentru cei superiori și cu ele groase pentru generali, sunt înlocuiți cu modelul franțuzesc, cu scutul elipsoidal și cu corpul cu solzi, proporționat cu lungimea umărului partătorului, cu franjuri subțiri, lungi și libere pentru ofițerii inferiori și cu ele scurte, groase și cusute spre a forma un volum compact (numiți „epoleți înghețați”) pentru cei superiori. Gradele erau specificate prin stelute deși, până la 1861, s-a menținut și distincția gradelor ca în armata franceză: spre pildă, sublocotenentul și locotenentul aveau câte un epolet cu franjuri și altul fără (Fig. 15), căpitanul având franjuri la ambii epoleți. Tot acum este introdus și gradul de locotenent colonel, inexistent în armata rusă.

Bicornul nu mai este înalt, după forma rusească, și cu penaj de cocoș ce cădea peste el acoperindu-l aproape integral, ci mult mai scund, cu pereții inegali, iar pe margini cu puf de pene de struț, pe lângă galonul lat, de aur, pentru generali. Pantaloni roșii, cu dublu lampas, intră în dotarea generalilor, a adjutanților domnești și a statului major. Dispar toate formele de căști cu țepușă în favoarea ceacoului tronconic, cu baza mică în sus și teșit la spate. Din 1864 a fost generalizat chipiul moale, ușor înclinat spre față și purtat ștângărește, pe-o sprânceană.

Lăncierii și-au păstrat uniforma doar că nuanța plastronului, a gulerului, manșetelor și a imperialei se generalizează, roșle, pentru regimentele din ambele principate; de asemenea, de pe șapcă dispar stemele specifice, bourul și acvila cruciată, înlocuite cu un soare răsărind, din alamă, pe care era trecut numărul regimentului (Fig. 21).

Au fost înființate unități noi de cavalerie teritorială cu uniforme de inspirație austriacă: jandarmii călări cu tunici și pantaloni albastru deschis, cu brandenburguri și găirane tricolore (pentru ofițeri cu fir auriu în amestec cu mătase roșie și albastră) și căciulă mare de blană de urs cu egretă tricoloră³⁸ (Fig. 22); dorobanții călări cu tunici de postav civit cu brandenburguri roșii, pantaloni albi cu găitane roșii (ofițerii aveau brandenburgurile și găitanele de fir auriu) și căciulă de

România (I), în „Anuarul Institutului de studii politice, apărare și istorie militară, 1997, p. 196 – 197; Lucia Taftă, *Principele Carol de Hohenzollern și organizarea armatei române. Misiunea militară Lamy și așa zisa prusianizare*, în „Muzeul Național”, nr. XIII/ 2001, p. 89.

³⁷ „Monitorul Oficial al Moldoviei”, Supliment 2 la no. 38, Jassi, 7 Martie 1859.

³⁸ Horia Vladimir Șerbănescu, Adrian – Silvan Ionescu, *Un corp habillé „à la Hussarde”: les Gendarmes à cheval de la Moldavie, 1860 – 1864*, în „Vivat Hussar, Revue de l'Association des Amis du Musée International des Hussards”, Tarbes, no. 24/ 1989, p. 121 – 126.

miel negru, relativ scundă, cu o flamă de postav roșu pe partea dreaptă și egretă roșie (pentru ofițeri albă)³⁹ (Fig. 24). La cei dintâi distincția gradelor se făcea după stelute așezate pe tresele de pe umeri, în vreme ce, la cei din urmă, stelutele erau înlocuite cu niște butoni; la manșetă, sub ornamentul împletit în ghirlandă (sau „nod unguresc”) de pe mânecă, ofițerii superiori mai aveau un galon lat de fir. Aceasta era uniforma preferată a principelui Alexandru Ioan I (Fig. 18), pe care o îmbrăca adesea la ceremonii și cu care a pozat lui Carol Szathmari pentru portretul oficial realizat în 1863⁴⁰. În mică ținută ofițerii purtau chipie și pantaloni gri, lungi, fără găitane (Fig. 25) (jandarmii foloseau basani adică pantaloni întăriți cu piele de la genunchi în jos) (Fig. 23). Iarna, în locul mantalei, puneau lua un dolman matlasat, cu marginile, manșetele și gulerul din astrahan negru, având în rest aceleași brandenburguri și noduri ungurești ca și uniforma.

O altă specialitate nou înființată, de data aceasta în infanterie a fost aceea a vânătorilor pedestri, unitate de elită, cu uniformă de inspirație italienească, de la bersaglieri (în special acoperământul de cap): tunică scurtă, la două rânduri, din postav cafeniu, cu guler răsfrânt, de postav verde, la fel ca manșetele, paspoalele și căptușeala reverelor (pe care ofițerii le purtau deschise), pantaloni largi, gri, strânși la pulpe în jambiere de piele albă și pălărie gri, cu borul drept, ridicat, sub care era prins penajul negru cu irizări verzi, din pene de cocoș, ce atârna spre spate (Fig. 16, 17).

Uniforme impunătoare, în special datorită mării căciuli de urs, aveau în infanterie, tamburii majori, începând din 1863, și sapeurii, introduși în 1865. Aleși dintre militarii de statură înaltă, aceștia defilau totdeauna în fruntea muzicii – cei dintâi dirijând-o cu buzduganul lor cu măciulie argintie și având la brâu un „paloș” cu teaca și mânerul cizelate (Fig. 14) – sau înaintea infanteriei – cei din urmă cu șorțul de piele albă și mănușile albe, lungi până la cot și ținând pe umăr un târnăcop, mai mult decorativ decât funcțional (căci cu el nu se săpau tranșee, așa cum o desemna numele ce-l purta). De obicei toți aveau bărbi lungi.

Admirația domnitorului Unirii pentru armata împăratului Napoleon al III-lea, protectorul său, era atât de mare, încât fusese pe punctul de a forma un batalion de zuavi, după modelul trupelor de elită ce se acoperiseră de glorie în Războiul Crimeei. În Arhiva Cuza de la Biblioteca Academiei Române se păstrează ciorna unui decret din iunie 1864 pentru înființarea unei asemenea unități⁴¹. Acesta nu a fost, însă,

³⁹ Horia Vladimir Șerbănescu, Adrian – Silvan Ionescu, *Les Dorobantzes à cheval (1860 – 1872)*, în *Vivat Hussar, Revue de l'Association des Armis du Musée International des Hussards*, Tarbes, no. 25/ 1990, p. 121- 126.

⁴⁰ Adrian – Silvan Ionescu, *Fotografia (...), op. cit.*, p. 82 – 83.

⁴¹ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, Arhiva AL. I. Cuza, mapa X, fila 508 – „Art. 1. Se va forma un batalion de zuavi. Art. 2. Acest batalion va face un corp în parte și va fi compus: de un stat- major, de un pluton afară de rânduri și de 8 companii. Art. 3. Cadrele marelui și micului stat- major, acelea ale plutonului afară de rânduri și a companiilor, vor fi întocmite ca acelea corespunzătoare în batalionul Vânătorilor pedestri. Efectivul numărului soldaților din fiecare companie va fi de una sută. Art. 4. Batalionul de zuavi va fi recrutat obișnuit ca și celelalte corpuri ale armatei: prin angajamente

promulgat vreodată. Inițiatorul și-a dat, probabil, seama cât de nepotriviti ar fi arătat ostașii români în uniforme de zuavi, lejere și comode ce-i drept, dar prea puternic marcate de stilul otoman al inamicilor tradiționali ai țării, cu șalvari roșii, brâu lat, spențer înflorat pe piept și fes pe cap. Este greu de crezut că s-ar fi găsit voluntari pentru această formațiune, fie ea și de elită, printre creștinii cu frica lui Dumnezeu din celelalte corpuri de infanterie, care s-ar fi văzut deodată transformați în musulmani sadea înveșmântați în noua uniformă. Poate că domnitorul avusese mai demult în gând înființarea acestei noi specialități în cadrul infanteriei căci, în timpul vizitei sale la Sublima Poartă din iunie 1864, îl însărcinase pe pictorul său de curte, Carol Szathmari, să schițeze uniforme otomane la cazarma gărzii imperiale⁴². Artistul a fost decorat de sultan cu ordinul Medjidie clasa a IV-a – unul dintre puținii civili din suita domnească care a primit această distincție, restul fiind ofițeri și demnitari⁴³ – iar pentru acuarelele cu aspecte din România pe care i le-a oferit Slăvitului Padișah, acesta i-a trimis o tabacheră de aur bătută în briliante pe al cărei capac era cifrul în diamante al lui Abdul Aziz⁴⁴.

Dacă zuavii nu și-au găsit locul în armata română totuși vivandierele au fost adoptate și la noi, în 1865. Uniforma lor era o mixtură de elemente militare și civile, de veșminte bărbătești și femeiești, foarte curajoasă, de-a dreptul avangardistă pentru acel moment când portul pantalonului de către dame era blamat în întreaga societate, și cu atât mai mult într-una atât de conservatoare ca aceea românească. Astfel, “îmbrăcămintea rațională” pe care o arbora și despre care conferența Amelia Bloomer, celebra pionieră a mișcării feministe care produsese atâta scandal prin ținutele ei nonconformiste nu numai în America natală ci și pe vechiul continent, ajungea să fie legiferată prin ordonanță domnească într-o țară suficient de tradiționalistă ca România folosind, ce-i drept, modelul francez. În consecință, vivandierelor – ale căror atribuțiuni erau de a comercializa băuturi și produse alimentare în unitățile militare – le erau prescrise tunici, fuste scurte până la genunchi pe sub care aveau pantaloni lungi și largi, cu lampasuri duble; la artilerie, geniu și lăncieri fustele erau roșii cu benzi civit la margine iar pantalonii erau de postav civit în vreme ce la infanterie și pompieri fusta era civit cu benzi roșii, la fel ca pantalonii; doar vivandierele care deserveau vânătorii pedestri aveau fuste și pantaloni gri cu benzi verzi și jambiere albe. Peste fustă se prindea un mic șorț alb. De centirontul de piele neagră atârna un tesac iar pieptul le era străbătut, în diagonal, de ledunca de care era prinsă giberna cu însemnele armei la care erau

voluntarii, prin sorți și prin reangajări. Art. 5. Pentru formarea imediată a cadrelor acestui batalion, ofițerii batalionului de Vânători și a celorlalte corpuri de infanterie vor putea trece cu gradul lor în acest batalion. Subofițerii și caporalii tuturor corpurilor vor putea fi admiși asemenea, cu gradul lor în acest batalion.

Art. 6. O nouă ordonanță va hotărî uniforma acestui nou corp (...). ”

⁴² „La Voix de la Roumanie”, no. 32/30 Juin 1864.

⁴³ „La Voix de la Roumanie”, no. 48/19 Octobre 1864.

⁴⁴ „La Voix de la Roumanie”, no. 42/8 Septembre 1864.

afiliate. Cu excepția vivandierelor de la lăncieri care aveau pe cap șapca specifică cestora, cu penajul alb sau negru, toate celelalte aveau pălărie neagră, cu borul drept ridicat și prins cu o cocardă tricoloră de calota scundă; panglica era, de asemenea, tricoloră iar egreta sau penajul caracteristic armiei. Gazetarul Ulysse de Marsillac avea, deci, motive întemeiate să anunțe, cu mândrie patriotică, în ziarul său de limbă franceză, „La Voix de la Roumanie”, introducerea acestei uniforme originale, ce provenea din țara sa natală: “Un decret cu data de 9 februarie [1865] stabilește uniformele vivandierelor de regiment. Este aproape uniformă adoptată în armata franceză”⁴⁵.

Printr-un Înalt Ordin de zi din luna mai 1864 se stabilea ordinea importanței efectelor de îmbrăcăminte și ocazia în care trebuiau purtate fiecare: “Sunt 4 feluri de ținute pentru ofițeri în genere:

- A). Marea ținută de ceremonie
- B). Marea ținută de serviciu sau marea ținută
- C). Mica ținută de serviciu sau ținuta de campanie
- D). Mica ținută de toate zilele.

Marea ținută de ceremonie se va purta la toate solemnitățile, ceremoniile, în întâia și a doua zi a Paștilor, în întâia zi a Crăciunului, în ziua de 24 Ianuarie, în aniversarea zile onomastice a Mărilor Lor Domnitorul și Doamna și în genere de câte ori se va prescrie printr-un ordin special.

Domnii ofițeri de trupă vor fi obligați a purta marea ținută de ceremonie veri când trupa va fi în Mare ținută și D-lor vor urma a fi în front (...)”⁴⁶. În mică ținută ofițerii înlocuiau centironul de fir cu unul din piele iar pe umeri nu se purtau epoletii ci doar ține-epoletii de fir.

Primele apariții în public ale lui Vodă Cuza purtând bicorn de general în locul gugiomanului domnesc, decorat cu surguci de nestemate și egretă albă, a produs consternare în masele largi, obișnuite cu principii regulamentari care, deși adoptaseră uniforma de tăietură europeană, nu renunțaseră la însemnele demnității pe care le primiseră din partea sultanului. Medicul Eugène Léger, care a vizitat Moldova în primăvara anului 1859, relatează în memorialul său de voiaj acest fapt neobișnuit: “Prințul Cuza a trecut astăzi trupele în revistă cu capul acoperit cu bicorn à la française.

- Ei bine!

- Asta este revoluție! este primul domn moldovean care a cutezat să se arate în public fără pelerina și panașul național!”⁴⁷.

Deși regulamentele erau atât de amănunțite și de stricte, majoritatea ofițerilor – în special a celor timeri, proaspeți absolvenți ai Școlii Militare – căutau

⁴⁵ „La Voix de la Roumanie”, no. 16/9 Mars 1865.

⁴⁶ Înalt Ordin de zi no. 562/ 11 Maiu 1864, în „Monitorul Oastei”, no. 11/ 15 Mai 1864, p. 182 – 184.

⁴⁷ Eugène Léger, *Trois mois de séjour en Moldavie*, Paris, 1861, p. 47.

să le încalce și să își comande uniforme din postavuri fine, elegante și îndepărtate, prin croi și ornamente, de acelea ordonate prin lege. Mulți își lucrau uniforme în străinătate: polcovnicul Grigore Lăcusteanu ridică de la un croitor din Viena “niște fireturi și o manta alhă pe care fiul său, Mișu, le comandase acolo atunci când trecuse prin acel oraș în drumul spre o stațiune climaterică”⁴⁸. Și în armată existau dandy, la fel ca în viața civilă, iar Mișu Lăcusteanu era unul dintre ei. În acea vreme era la modă pelerina albă care, deși total nereglementară, era preferată tuturor ofițerilor inferiori care încercau să se evidențieze în societate și să cucerească inimile slabe ale domnișoarelor. Ca semn al prezenței sale într-un loc sau în altul, la vizite protocolare sau spectacole, birjarul museal era lăsat să aștepte la scară iar mantaua cea albă era aruncată pe capră, spre a fi cât mai vizibilă. “Acesta era șicul lionilor”⁴⁹ ne asigură polcovnicul Lăcusteanu în amintirile sale.

Aceste excese de cochetărie și lipsă de uniformitate l-au nemulțumit pe tânărul dar exigentul principe Carol I de Hohenzollern. După una dintre inspecțiile sale din 1872 în garnizoanele București, Brăila, Galați și Focșani și-a arătat dezaprobarea față de neregularitățile observate în îmbrăcămintea ofițerilor săi pe care le-a prezentat, metodic, într-un Înalt Ordin de zi pe armată prin care oprea orice abatere de la regulament: “În genere am observat în ținută oarecare abateri regretabile de la ordonanțe și aceasta nu numai la gradele inferioare, dar chiar și la unii din ofițeri. În această privință atrag cea mai serioasă atențiune de la ministru până la cel din urmă grad ofițeresc, căci ideea ce trebuie să predomină pe fiecare în privința ținutei, este aceea că uniforma pentru a fi respectabilă, urmează a fi purtată cu cea mai mare strictetă și în toate amănunțimile ei”. (s.n.)

Astfel am observat căptușeli roșii la unele tunici și mantale, pe când aceasta se cuvine numai Generalilor. Unele ține-epolette căptușite cu diverse culori și unele căciuli de cavalerie căptușite cu catifea în loc de postav.

Atât la ofițeri, cât și la soldați cureaua leduncelor și a ranițelor aruncată deasupra contra-epoletului, în loc de a fi petrecută pe dedesubt.

Nodul de șiret negru pe pantalonul de mare ținută al ofițerilor de Călărași de diferite forme și mărimi, în loc de a fi toate uniforme și după ordonanța Roșiorilor.

Cu noile centuroane de infanterie se va observa ca să fie după șoldul stâng catarama, având înaintea sa baioneta.

Chipiul să fie așezat drept pe cap, cuprinzând jumătatea frunții, iar nu unele prea înapoi și altele prea la o parte.

Asemenea, cureaua sub-bărbiei aproape de gât.

⁴⁸ Amintirile colonelului Lăcusteanu, op. cit., p. 253.

⁴⁹ Ibidem, p. 264.

Așezarea epoletelor și contra epoletelor la soldați drept pe umăr, căci deformează pe om îndată ce ele ar avea pozițiuni diferite (...)”⁵⁰.

Ochiului ager al domnitorului – el însuși ofițer de carieră, obișnuit cu instrucția și cu rigoarea cazonă – nu-i scăpase nici un amănunt. Ofițerii români se purtau cu aceeași nonșalanță galică la fel ca în vremea domniei lui Alexandru Ioan I, iar această lipsă de uniformitate persista după patru ani de când fusese dat un nou regulament care simplifica și scădea substanțial costul efectelor.

Investițiile în îmbrăcăminte, echipamentul și armamentul oastei erau foarte mari în timpul lui Cuza Vodă, depășind cu mult posibilitățile reale ale țării. Prințul Nicolae Șuțu, un admirabil economist, critica aspru guvernul lui Kogălniceanu care risipea bugetul țării prin dese modificări ale ținutelor militare. El făcea comparație cu politica economică a Italiei pentru a-și argumenta afirmațiile: „(...) În vreme ce guvernul italian, expus încă pericolului uneltirilor mazziniene și ranchiunei Austriei, recomanda o economie de 32 de milioane la bugetele armatei și ale marinei, noi, care nu eram amenințați de nicăieri, noi făceam în fiecare an adaosuri la cheltuielile militare, creând noi corpuri de armată și operând transformări frecvente în uniforma lor (...)”⁵¹. (s.n.)

Ironiile lui N.T. Orășanu la adresa armatei, a uniformelor și armamentului ei ca și a numărului mare de ofițeri în comparație cu trupa – dezvoltate în „Calendarul lui Nichipercea pe anul 1861” sub titlul *Noua metodă de Reformare și organizare a puterii militare într'un stat*⁵² – nu erau nefondate.

Uniformele erau foarte scumpe: pentru a se echipa, la 1866, un ofițer de lăncieri avea nevoie de 740 lei⁵³. Trei ani mai târziu, efectele necesare unui sergent de dorobanți călări costau 117 lei și 58 bani iar ale unui sergent major 128 lei și 72 bani⁵⁴. Este, deci, de înțeles de ce militari de carieră erau obligați prin lege să își ia o nevastă cu avere. Printr-un înalt ordin de zi din 13 noiembrie 1862 erau stipulate condițiile în care ofițerii și cadrele puteau să se căsătorească. Astfel, chiar și viața privată era supusă unor stricte reglementări. În argumentația pentru acest ordin se preciza că mireasa era necesar să dețină o dotă substanțială pentru că „poziția ofițerului îl obligă la cheltuieli considerabile la care solda lui nu prea ajunge, trebuie dar ca înșurătoarea să nu’i impună o nouă sarcină și ca viitoarea consoartă să’i aducă o zestre sigură, constituită după lege și în proporție cu poziția ce are”⁵⁵. Numai ofițerii care ajunseseră la gradul de căpitan și aveau 30 de ani împliniți puteau să se gândească la înșurătoare. Aleasa inimii era recomandabil să posede o

⁵⁰ *Cuvântările Regelui Carol I, 1866 – 1914*, București, 1930, vol. I, p. 141.

⁵¹ *Memoriile Principelui Nicolae Șuțu*, p. 360.

⁵² N.T. Orășanu, *Noua metodă de Reformare și organizare a puterii militare într'un stat*, în „Calendarul lui Nichipercea pe anul 1861”, 1861, p. 37 – 41.

⁵³ A.N.I.C., fond *Ministerul Afacerilor Interne, diviziunea rurală – contencios*, dosar 1229/ 1862, f. 1 – 2.

⁵⁴ *Idem*, fond *Ministerul Afacerilor Interne, diviziunea comunală*, dosar 207/ 1870, f. 18 – 19.

⁵⁵ Popescu Lumină, *Din alte vremuri*, București, 1931, p. 72.

avere estimată la cel puțin 3000 galbeni în proprietăți funciare sau un venit de 300 de galbeni pe an dacă acesta era în numerar. Pentru certificarea acestei dote se cerea ca foaia de zestre să fie legalizată la tribunal. Permisivunea pentru căsătorie era obținută, pe cale ierarhică, de la Ministerul de Război, iar ofițerul care ar fi ignorat această procedură urma să suporte rigurile legii. (...) va fi considerat demisionat și șters din controalele nominale ale armatei” stipula acel ordin semnat de prințul Alexandru Iona I. Pentru subofițeri și soldați nu erau prevăzute condiții dotale, dar și ei trebuiau să fie în etate de 30 de ani – vârstă la care se considera că individul a ajuns la maturitate –, să obțină avizul consiliului de administrație al corpului din care făcea parte și să își aleagă femeii de treabă. Ordinul preciza: „Consiliurile de administrație nu vor da permisiuni de căsătorie decât în limitele poruncii și numai femeilor oneste ce ar putea servi de spălătorese sau vivandiere, sau folositoare armatei prin profesiunea lor”⁵⁶.

Pentru ușurarea bugetului, statul subvenționa confecționarea uniformelor armatei permanente – care avea un efectiv mai mic – și numai parțial pe acelea ale armatei teritoriale. Înființarea Gărzii Cetățenești, în 1866, după abdicarea principelui Alexandru Ioan I, a stabilit cheltuielile de echipare pe seama gardiștilor. De aici au decurs și marile diferențe de croi, de textură, de lungime și finisaj a hainelor acestora. În Gardă aveau dreptul să servească numai cetățenii cu un anumit venit și cu o poziție socială bine conturată deci, cu posibilități materiale care le permiteau să-și achite spezele de uniformizare.

Uniforma gardiștilor era prin excelență națională, bazându-și efectele pe combinația tricoloră a drapelului țării – fondul civit, paspoalele galbene, cravata și penajul roșii – fapt care nu se mai întâlnea la nici una dintre ținutele militare ale epocii. Tunica era identică aceleia de infanterie, lungă până deasupra genunchiului și încheiată cu un rând de șapte nasturi bombați, de alamă, fără vreun însemn pe ei. Dar, față de cea a armatei regulate, aceasta avea gulerul răsfrânt pe sub care se prindea o cravată de mătase roșie, înnodată în față, deasupra primului nasture. Pantalonii erau gri cu paspoale galbene. Pe cap se purta o pălărie de fetru negru, cu calota mult mai înaltă decât cea a vânătorilor pedestri dar cu borul drept ridicat la fel ca la aceștia și prins cu o cocardă tricoloră din tablă sub care se înfigea penajul de cocoș roșu. Panglica era din lac și avea în față numărul legiunii din care făcea parte purtătorul. Centironul era tot din lac și se închidea cu o paftă dreptunghiulară, din alamă, pe care era stanțată o reprezentare alegorică a Libertății sub forma unui geniu togat având deasupra deviza “Onoare, Patrie, Libertate” și jos data “11 Februarie 1866” (abdicarea domnitorului Alexandru Ioan I). Ofițerii aveau centiron de fir pentru mare ținută, în rest uniforma era identică. Însemnele de grad erau plasate pe mânecă, după modelul general, în unghi deasupra manșetei, din lână roșie, pentru subofițeri și în ghirlandă din tresă de fir pentru ofițeri (Fig. 26). Penajul era tot roșu pentru ofițerii inferiori dar maiorul și

⁵⁶ *Ibidem*, p. 73.

locotenent-colonelul îl aveau tricolor, iar colonelul alb. Epoleții nu erau prevăzuți în regulament așa că, între ofițerii gardiști și cei din armata regulată, au existat animozități și gesturi de dispreț din partea celor din urmă, la fel ca în perioada înființării miliției pământerilor când trufașii ofițeri țariști îi desconsiderau pe cei români. Pentru a elimina aceste tensiuni, pe 17 aprilie 1866, s-a dat un banchet, la Teatrul Național, în care Gvardia s-a înfrățit cu Armata⁵⁷, iar în iunie același an a fost emisă o decizie prin care toate gradele din armata permanentă trebuiau să dea onorul cuvenit nungurilor superioare lor din Gvardie. Ulterior, la uniformă cetățenilor-soldai s-au adăugat și alte elemente similare cu acelea ale oastei, precum ofițerilor de stat major cărora le-au fost acordați pantaloni roșii cu paspoal galben și eghileți la umărul drept sau medicilor, contraepoleți de catifea brodați cu fir, leduncă, penaj negru la pălărie și spadă de necombatant la brâu. Inspectorul general la Gvardiei avea pe guler și la manșete galonul lat, de aur, al generalilor și pe eap bicornul cu puf de struț pe margine, specific acestora; mijlocul le era încins cu o eșarfă din mătase tricoloră cu mari ciucuri de fir la capete⁵⁸ (Fig. 27).

Într-o vreme de primat al uniforme, când ea dădea dreptul la o anumită greutate și statut social, civilii care mereu tânjiseră după ea, aveau acum prilejul să accedă pe treptele de sus ale ierarhiei militare și să se afirme în societate, alăturându-se, cu mândrie, celorlalți ofițeri de carieră. Nenumărate fotografii de epocă stau mărturie acestei patimi cu care ofițerii și soldații „de duminică” trăiau o clipă de beatitudine a grandorii militare, pozând, cu marțialitate, în fața camerei obscure.

Prin forma și amestecul de elemente italo – franco – americane (pălărie de bersaglieri, tunică franțuzească purtând amintirea celor ale Confederației Sudiste din recent – încheiatul Război Civil american), uniformă Gvardiei Civice ținea încă de perioada Cuza. Ea fusese legiferată de Locoteneța Domnească înaintea sosirii în țară a noului principe domnitor Carol I.

Urcarea pe tronul Principatelor Unite a prințului de Hohenzollern – Sigmaringen a adus o oarecare sobrietate în uniforme, absolut necesară în acel moment, dar nicidecum o „prusianizare”, așa cum s-a spus de multe ori, în mod absolut eronat, din ignoranță și, mai ales, din rea voință. Este drept că domnitorul, mai econom și strălucit administrator, și-a dat seama de investițiile inutile care se făceau pentru fireturi și alte ornamente exagerate și a trecut la un program de modificare și simplificare a ținutelor armatei permanente, fără însă a exclude culoarea locală. Dimpotrivă, a încurajat dezvoltarea unui specific național, prin valorificarea tradițiilor țărănești în uniforme teritoriale, în special la dorobanți.

În septembrie 1866 a fost instituită o comisie de uniformitate condusă de generalul Gheorghe Magheru care era însărcinat cu elaborarea unui proiect pentru

⁵⁷ „Monitorul Oastei”, no. 17/ 20 Maiu 1866.

⁵⁸ Adrian – Silvan Ionescu, *Uniformele Gvardiei Civice în România de la 1866 – 1872*, în „Revista Muzeelor și Monumentelor – Muzee”, nr. 3/ 1989; idem, *Uniformele cetățenilor – ostași din Garda Națională*, în „București - Materiale de Istorie și Muzeografie”, nr. XI/ 1992.

noile ținute militare⁵⁹. Maiorul Josef Thorand – care luase parte, ca observator, la campania din 1866 și avea să semneze lucrarea *Historia resbelului Prusiei în contra Austriei*, 1866, iar, mai târziu, a devenit unul dintre cei mai buni intențenți ai armatei române – face mai multe propuneri pentru noua uniformă, pe care le înaintează domnitorului prin memoriul redactat în germană și intitulat *Project einer Armee Bekleidung*⁶⁰; aceste sugestii sunt apreciate, iar autorul lor este numit membru în comisia mai sus menționată. Dar, în cadrul ei, propunerile sale sunt respinse și criticate cu vehemență de ceilalți membri care nu puteau accepta o uniformă lipsită de strălucire. Maiorul Thorand avea idei mult prea înaintate pentru timpul său: vorbea de economie, de modele naționale, de folosirea materiilor prime autohtone, de ținute pentru camuflaj, de dispariția diferențelor de croi și ornamente dintre trupă și ofițeri (pentru ca aceștia din urmă să nu fie prea evidenți pe câmpul de luptă și să nu atragă focul vrăjmaș) (Fig. 28), de comoditate și eficiență. Aceste lucruri nu au fost înțelese de colegii din comisie. În concepția maiorului Thorand, infanteristul trebuia să fie echipat ușor și să fie îmbrăcat lejer, în locul tunicii strâmte, închisă până sus „care ține prea cald vara și împiedică desăvârșita liberă mișcare a corpului și a mâinilor”, el propunea să fie adoptată o bluză din pânză de cânepă albastră, vopsită cu coajă de frasin. Această nuanță era cea mai potrivită „atât în privirea curățeniei și a aspectului plăcut, cât și în privirea tacticei, fiindcă colorul albastru deschis la o depărtare mai mare se perde cu colorul horizontului și, prin urmare, un om îmbrăcat cu acest color va fi pentru inamic tot d'auna o țintă foarte greu de nimerit; afară de aceasta albastru deschis se distinge rău și noaptea, prin urmare acest color poate fi de mare folos atât ziua cât și noaptea, mai ales la patrulare, avant-posturi, sturpinderi”⁶¹.

Pentru a nu jena gâtul purtătorului, gulerul urma să fie răsfrânt, iar pe marginea lui trebuia aplicată o petliță de postav în culoarea caracteristică regimentului. Gradele trebuiau specificate tot pe guler, prin stele metalice pentru ofițeri și de postav pentru subofițeri, după modelul austriac pe care autorul îl observase în timpul recentei campanii. Epoleții metalici erau desființați și se înlocuiau cu bucăți de postav pe care se așezau trese de fir pentru ofițeri. Pe cap urma să se poarte căciulă din blană de miel

⁵⁹ „Luptătorul”, no. 8/ 19 Septembrie 1866, p. 126 – „O comisiune sub titlul de Comisiune de uniformitate a fost instituită. Ea se compune din: D-nii Magheru, general al voluntarilor în afacerile din Mai trecut, Zefcari, L. Colonel în neactivitate din desființatul Stat Major Domnesc, Racoviță, L. Colonel la al 2-a Regiment de Infanterie, Dumitrescu, Maior comandant de batalion la Regimentul 1 de Infanterie, Crețeanu, maior Divizioner la Regimentul 1 de Lăncieri, Mihăilescu, Maior în neactivitate din desființatul corp de Grăniceri, Gheorghiu, Locotenent în Săpători și Dodun de Perriere, directoarele închisorilor. Această comisiune, se zice, că are însărcinarea a studia modul de a se putea simplifica uniforme astăzi esistând în armată astfel încât ele să fie confecționate cu material confecționat în țară, se înțelege, în limitele posibilului”.

⁶⁰ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 79/ 1866, f. 237 – 247.

⁶¹ J. Thorand, *Proiectu pentru îmbrăcămintea Armatei*, în „Luptătorul”, no. 10/ 3 Octombrie 1866, p. 150.

„fiind un strai care costă foarte puțin, se găsește în țară și se poate confecționa în cel mai scurt timp, un strai cu care este deprins tot Românul adus ca recrut de la țară, fiind un strai național, un strai historic, un strai cu care în timpii trecuți Românii au câștigat victoriile cele mai splendide”⁶². Se propunea și înlocuirea uniforme de lăncier, de sorginte poloneză, cu una de cavalerie ușoară cu specific național (Fig. 29); pentru ușurarea bugetului se sugera ca toate trupele pedestre (vânători, geniu, etc.) să primească uniforme similare celor de infanterie, deosebite doar prin culoarea specifică armei. Comisia respinge aceste propuneri și face doar modificări minore precum înlocuirea tunicii de infanterie cu un spențer (haină scurtă până în talie), a cravatei negre printr-una albastră și desființarea fireturilor de la harnașament și a centromalului de fir de la ofițerii inferiori⁶³. Totuși, proiectul revoluționar al maiorului Thorand avea să fie adoptat, încet-încet, cu trecerea timpului: în 1868 regimentele de lăncieri sunt transformate în regimente de cavalerie ușoară (roșiori, călărași și vânători căiari) cu uniforme de tip husăresc⁶⁴. În același an se fac unele transformări și la celelalte uniforme, însă foarte superficiale și fără a scădea cheltuielile militarilor, așa cum remarcă, nu fără ariai, autorul anonim al unui articol din „Revista militară” din noiembrie 1870: „Dar care a fost rezultatul practic al acestor schimbări economice? Să enumerăm câte-va. Tunica oficerului de infanterie avea 9 nasturi pe pept și 4 la spate, în total 13. Tunica aceasta are, după ordonanța din 1868, 7 nasturi pe pept și la 6 la spate, total iarăși 13. Aceasta se cheamă economie. Tunica oficerului de Cavalerie costa 9 galbeni, la care adăugându-se 4 pentru epolette, fac 13. Astăzi tunica oficerului de Cavalerie costă 27 galbeni. Tunica oficerului de Artilerie costă astăzi tot atâta ca și atunci, cu deosebire că cea d’atunci, din cauza culorii postavului dura doi ani cel puțin, și cea d’astăzi durează 6 luni! (...) Banii ce cheltuiesc oficerii noștri cu uniforme n’ar fi mai bine să se întrebuințeze spre a-și cumpăra cai, cai mai mulți și buni? Credem că chestiunea aceasta este foarte serioasă și D. Ministru de război ar trebui s’o ia în d’aproape băgare de seamă, căci este monstruos pentru un biet sublocotenent care n’are

⁶² *Ibidem*, p. 149.

⁶³ „Independența Română”, no. 12/ 28 Septembrie (10 Octombrie) 1866 – „(...) Aflăm că rezultatul acestei ședințe n’a fost prea favorabil pentru interesul național căci proiectul D. Maior Thorand, cu toate că era basat pe cea mai strictă economie dând guvernului un folos anual de 32 lei de fiecare soldat, reducând și cheltuielile pentru uniformă ofițerilor, acest proiect, zic, n’a găsit simpatia dorită a D-lor membri, care erau de părere că uniformă proiectată ar fi prea simplă! Cel mai mare opozant era D. Locot. Colonel Racoviță, care a propus a se lăsa uniformă actuală, schimbând numai tunica soldatului în un spențer și dându-i în loc de cravată neagră batista albastră! Iar pentru ofițeri a se desființa centuronul de fir până la căpitan inclusiv, rămânând centuronul de fir numai pentru ofițerii superiori! Și d’a se modifica mantaua ofițerilor de infanterie după modul mantalelor (cabanelor) statului major general. Șnururi în loc de nasturi! Orișicine poate judeca ce folos ar aduce țării, și chiar ofițerii lor, o asemenea modificare, în comparație cu proiectul D-lui Maior Thorand care, în adevăr, prezintă multe avantaje necontestate”.

⁶⁴ Horia Vladimir Șerbănescu, Adrian – Silvan Ionescu, *La Cavalerie de ligne roumaine – chasseur à cheval, roșiori et călărași (1868 – 1872)*, în „Vivat Hussar, Revue des Amis du Musée International des Hussards”, Tarbes, no. 26/ 1991.

decât 12 până la 13 galbeni pe lună să fie silit să plătească numai valtrapul de mare ținută 24 galbeni; și i mai trebuie, apoi, valtrap de mică ținută, șă, frâu, cal și uniforme de mare și mică ținută. Și se mai întreabă cineva pentru ce mare parte din oficerii noștri au datorii!”⁶⁵.

Abia în 1873 se va face o modificare majoră a uniformelor armatei române⁶⁶, atunci impunându-se caracteristicile naționale care vor forma fondul uniformologic pentru următorii 70 de ani, cel puțin pentru mare ținută. Prin regulament tunicile de infanterie și cele înrudite ca formă de la celelalte arme se scurtează până la jumătatea coapsei. Din 1876 este desființată tunica de mare ținută urmând ca epoleții să fie purtați cu tunica de mică ținută ce avea pe mânecă, deasupra manșetei, însemnele de grad, din galon și trese de fir, cusute în unghi și nu în ghirlandă, ca în perioada lui Cuza. Chipiul este generalizat ca acoperământ de cap pentru ambele ținute diferențierile făcându-se prin prezența sau lipsa penajului sau egretei, rezervate ocaziilor festive. În mică ținută pe umeri se poartă trefle de fir. Tunicile artileriștilor și vânătorilor pedestri rămân neschimbate; pălăria celor din urmă își schimbă nuanța din gri în neagră și-și reduce dimensiunea (Fig. 30). Cavaleria – formată din regimente de roșiori din trupele permanente cu uniforme roșii cu brandenburguri negre și regimente de călărași, din trupele teritoriale, cu uniforme civit cu brandenburguri roșii (Fig. 31) – va continua stilul husăresc. Deosebită este, însă, căciula, care nu-și va găsi echivalent în restul Europei căci toate celelalte armate continentale ce aveau în componența lor cavalerie ușoară îmbrăcată ca husarii introduseseră căciuli mari, înalte, cilindrice ori tronconice în vreme ce a noastră era exact de forma chipiului, relativ scundă, cu partea din spate înclinată spre față, din blană de miel negru (hârșie), cu o flamă de postav colorat (în funcție de numărul regimentului de roșiori sau roșie la călărași), pe partea stângă și un galon de lână ori un lanț de alamă decorându-i pereții (Fig. 32, 33). Abia în anii 20 ai secolului următor va fi adoptat modelul prusac, tronconic, cu baza mare sus, din blană de oposum și sub bărbie de solzi metalici.

În 1870 fusese stabilită uniforma de marină după model britanic. La trupă era compusă din spențer civit la două rânduri, cămașă de pânză cu guler mare, răsfrânt pe spate, cu trei șireturi albe la margine, legătură de gât de lustrin negru, pantaloni largi din postav civit, iar pe cap pălărie de piele neagră sau de pai (în funcție de sezon) pe a cărei panglică era scris numele bastimentului. Pe vreme rece se purta cabana, o manta scurtă până la genunchi, la două rânduri. În mică ținută se purta cămașă de flanelă sau jerseu civit și o beretă din postav de aceeași culoare cu panglică la fel ca la pălărie (Fig. 35). Uniforma ofițerilor era mult mai variată, mai complicată și foarte elegantă. Pentru mare ținută se îmbrăca un frac civit, la două rânduri cu gulerul și manșetele brodate cu fir, în motivul decorativ fiind totdeauna

⁶⁵ *Uniforme*, în „Revista militară”, no. 19/ 9 Noembriu 1870, p. 290, 291.

⁶⁶ *Înalt Decret relativ la uniformele armatei*, în „Monitorul Oastei”, no. 20/14 Iulie 1873.

inclusă ancora ca semn distinctiv al armei; pantalonii, din același postav, aveau un lampas de fir cu ancore în textură, iar galonul de mătase neagră de la marginea bicornului avea aceleași ancore țesute în el. Epoletii nu erau cu solzi, după modelul general al trupelor de uscat, ci acoperiți cu o textură mată de fir, iar în mijlocul scutului era plasată o ancoră din metal alb încadrată de stelute indicatoare de grad (Fig. 36). În mica ținută se purta redingotă (gheroc), pe umeri erau păstrați doar ține-epoletii, iar gradele erau indicate prin galoane de fir plasate orizontal, cel de sus fiind surmontat de un inel cunoscut în tradiția marinărească drept „ochiul lui Nelson” (Fig. 34). Pantalonii, fără lampas, civiliți sau albi, după sezon, vestă în aceleași nuanțe, legătură de gât neagră și șapcă cu cozorocul înclinat completau această vestimentație plină de distincție.

Din 1882, ofițeri superiori vor primi fulgi negri de struț pe marginea bicornului (Fig. 37), iar comandantul flotei albi; din 1921, amiralii vor avea, în locul penelor, un galon lat, de aur, la bicorn. Pentru sezonul cald, în 1903, este adoptată redingota de camgarn gri deschis și șapca albă.

Existau multe elemente comune între uniforma de marină și cea de diplomat, așa că oamenii simpli din zonele îndepărtate de porturi, nefamiliarizați cu cea dintâi, puteau face confuzii, așa cum s-a întâmplat la Iași, cu sublocotenentul Constantin Creangă, fiul marelui povestitor, Ion Creangă (poreolit de concetățeni Popa Smântână, după personajul ce i-l oferise ca model lui Iacob Negruzzi pentru *Electoralele* sale). Relatarea aparține tot unui ofițer de marină și distins literat, Eugeniu Botez, ce semna, ca scriitor, cu pseudonimul Jean Bart: „La o paradă, la Mitropolia din Iași, apărui tânărul ofițer Creangă, proaspăt ofițer de marină. Ținuta lui de ceremonie – frac, bicorn – făcea senzație și atâta curiozitatea mahalagiilor ieșene, care nu cunoșteau asemenea uniformă.

- E consul rus, ba-i ambasador englez, șoptea sexul frumos admirând nobila ținută a tânărului străin care se umfla în pene. Când deodată o babă din Sărărie se pronunță hotărâtor:

- Ia tăceți fetelor, doar îl cunosc de când era de-o șchioapă, e băiatul lui Popa Smântână din Țicău”⁶⁷.

Moda prusacă și-a spus cuvântul doar în uniforme de jandarmi pedestri (Fig. 47) și a celor călări care erau dotați cu o cască de piele cu țepușă, garnituri și sub bărbie din solzi de alamă. În 1874, trupele călări primesc cască din metal alb care, în mare ținută, schimba țuiul cu un penaj din păr alb de cal (Fig. 46). Tot atunci, pedestrilor le e înlocuită cască cu un chipiu cu penaj. Tunica, pentru ambele specialități, era identică aceleia de la infanterie doar că, în mare ținută, în locul contra-epoletilor, pe umeri se prindeau niște epoletii asemănători cu treflele ofițerești, doar ceva mai voluminoși, din lână albă, respectiv galbenă, iar la umărul stâng erau atașați eghileți din fir de mătase,

⁶⁷ Jean Bart, *Ion Creangă*, în *Amintiri despre Ion Creangă*, Antologie și note de Ion Popescu – Sireteanu, Iași, 1981, p. 171.

albi la pedestrași, galbeni la călăreți. În plus, cei din urmă aveau pantaloni albi, nepaspoalați, vârați în botfori înalți peste genunchi, leduncă din piele albă și mănuși albe, lungi până la jumătatea antebrațului. Tot călăreții își rabăteau poalele căptușite cu roșu ale tunicii atunci când încălecau producând astfel un plăcut efect cromatic de bleumarin – roșu – alb. Această frumoasă uniformă a jandarmilor călări semăna foarte mult cu a trupelor similare din armatele europene: când, în noiembrie 1883, împăratul Franz Joseph face cunoștință cu ofițerii români aflați la perfecționare la Școala superioară de ofițeri de Cavalerie din Viena, remarcă faptul că uniforma sublocotenentului Alexandru Socec din escadronul de jandarmi din București seamănă cu cea a gărzii sale, *Burggendarm*, și se întreține cu acesta câteva clipe, în mod foarte cordial⁶⁸.

O ciudățenie asemănătoare intenției nematerializate de a forma un batalion de zuavi a fost și cea din 1885, de a introduce cuirase în echipamentul jandarmilor călări⁶⁹. Astfel, jandarmii noștri ar fi împrumutat aspectul impunător al cuirasierilor din cavaleria grea a Franței și Germaniei, când aceștia erau, însă, deja depășiți din cauza creșterii puterii armelor de foc și a apariției mitralierei. Din fericire, acest proiect nu a fost adoptat.

O casă identică aceleia a jandarmilor pedestri vor primi grănicerii în 1912.

Abia în 1873 a prins viață programul de înnoire și simplificare a uniformelor propus de Josef Thorand în 1866, prin îmbrăcăminte lejeră și economică a dorobanților, compusă din cămașă albă de in cu gulerul, manșetele, contra-epoleții și marginile albastre deschise, brâu în aceeași nuanță, ȋtari, opinci și căciulă de miel negru cu pene de curcan (Fig. 38, 39). Față de celelalte trupe, ei nu aveau tunici, iar mantaua era la un singur rând de nasturi. Dorindu-se a se face o legătură peste timp cu bravii domnitori din Evul Mediu, forma căciulii amintea de a acestora, era amplă și răsfrântă spre dreapta. Din același motiv modelul era desemnat prin termenul arhaic de *cucă*. Din 1881, acest mândru model voievodal se va modifica printr-unul mai modest, de proveniență rurală: căciulă țurcană, cu partea răsfrântă aplatizată și prinsă cu o copcă de marginea de jos.

Gloria de care s-au acoperit dorobanții pe câmpurile de luptă din Bulgaria, în campania din 1877, le-a schimbat, după cum spunea poetul, „porecla în renume”, iar căciula lor împăunată a fost acordată, în semn de mare cinste și distincție, mai întâi ofițerilor care îi comandau, începând din luna mai 1878⁷⁰ (Fig. 40), apoi, din 1891, tuturor ofițerilor de infanterie, spre a o purta în mare ținută și în ținută de serviciu sau de campanie. În iarna lui 1878, căciula dorobănească s-a impus și în moda feminină (Fig. 41). Devenise astfel un articol de îmbrăcăminte cu caracter național și un însemn patriotic. Totuși, în chiar anul când avea să fie

⁶⁸ A.N.I.C, fond General *Alexandru Socec*, dosar 5, fila 3 verso.

⁶⁹ „Resboiul”, no. 2968/ 18 Octombrie 1885.

⁷⁰ *Înalt Decret relativ la adoptarea căciulei la ofițerii de dorobanți*, în „Monitorul Oastei”, nr. 13/ 15 Iulie 1878.

generalizată în portul trupelor de infanterie, se ridicaseră glasuri care o criticau. În revista „Patrula” i-a fost acordat un întreg articol în care se evidențiază faptul că este inefficientă, vetustă și distonează cu restul uniformeii de spirit occidental: „Toată dorobănțimea de la ofițer până la soldat suferă și se plânge de actuala căciulă ee există ca coafură a uniformeii lor. Căciula este grea, este jenantă, este incomodă, nepractică sub toate raporturile, este barbară și urâtă. Are aspectul straniu al timpurilor de sălbăticie, apoi nimic mai ridicol decât un ofițer superior călare, cu haine și epolete după moda franceză și cu căciula sălbatică în cap!”

Soldatul Dorobanț vara, la exercițiu și la marșuri, îi curge sudoarea de căldură șiroaie iar în timpul ploaiei îi curge apa pe obraz înnegrită din spălarea culoarei negre de pe blana vopsită; o blăstemă și se plânge ceasul când s-a născut. În timpul iernei nu-i ține mai mult cald căci, fiind tare, împrejurată cu o bandă de piele la turban pe dinăuntru, nu o poate îndesa pentru a-i acoperi urechile. S-a zis și speculat că Regele ar ține la căciulă în amintirea istorică a uniformeii curcanilor de la Plevna! Noi nu putem crede așa bazonerie ca rezon istoric, căci bunul nostru Rege cunoaște perfect istoria. (...) O fi fost bună această stranie căciulă în timpul briganzilor din Evul Mediu, pe vremea lui Vasile Lupu și a lui Mihai Bravul, când se purtau dulamele și brandemburgele, dar acum este urâtă și ridicolă, pe lângă celelalte mari inconveniente”⁷¹ (s.n.).

Acest acoperământ de cap plin de originalitate a atras, însă, atenția majorității reporterilor străini trimiși ca observatori ai războiului din 1877. Ei l-au apreciat chiar dacă, în rest, deplângeau lipsurile din echipamentul trupelor teritoriale. Młochowski de Belina nota: „Îi vedem pe dorobanți, soldați români al căror acoperământ de cap este destul de original, o bonetă de blană aproape la fel de mare ca și căciulile de urs ale grenadierilor noștri din garda imperială, doar că boneta în chestiune are forma unei bonete frigiene așezată de-a curmezișul. Uniforma acestor soldați este mai mult decât săracă, iar dorobanții nu au nici bocanci, nici cizme, ci un fel de sandale spaniole cu nojițe – este put și simplu urâtă. Ofițerii lor au uniforma gărzii mobile [franceze] de la 1870 – 1871 sau, mai degrabă, aceea a defunctei gărzi naționale”⁷². În genere atras de uniforme, desenatorul Dick de Lonlay, colaborator al revistei „Le Monde Illustré”, și, după război, autor al mai multor volume de memorialistică, descria cu entuziasm și în amănunt ținuta soldaților români, insistând asupra celei a dorobanților: „Asist la sosirea unui regiment de infanterie. Soldații, având pe cap un ceacou acoperit cu pânză cerată și cu pampon roșu, mărșăluiesc cu destulă ușurință înfășurați într-o manta gri și purtând ranița din piele neagră cu cortul și efectele de campament în stil franțuzesc.

⁷¹ Căciula Dorobanților, în „Patrula”, no. 1/ 1 Ianuarie 1891, p. 367.

⁷² Al. Młochowski de Belina, *De Paris à Plevna. Journal d'un journaliste. De Mai à Décembre 1877*, Paris, f.a., p. 30.

În spate veneau două escadroane, unul de roșiori, altul de jandarmi sau, mai degrabă, de dragoni cu căști de piele cu țepușă de aramă, tunică de postav albastru, mănuși de piele cu manșete înalte, pantaloni gri, muscheton prins pe șoldul drept. Caii, de talie mică, sunt focoși și în stare foarte bună.

Puțin după aceea văd, de asemenea, o brigadă din armata teritorială luând drumul spre Calafat. Soldații din această infanterie, sau dorobanți, sunt toți foști militari proveniți din armata activă și comandați de ofițeri excelenți. Mantaua lor este la fel ca aceea a infanteriei de linie. Singur acoperământul de cap este foarte caracteristic și merită o descriere specială. El constă dintr-o bonetă de astrahan al cărei fund este înclinat spre partea dreaptă și amintește de coafura catalană. În față este fixată o placă de aramă cu inițialele prințului surmontată de o coroană; pe partea stângă se află cocarda națională cu egretă înaltă din pene de curcan. Acest istoric acoperământ de cap este o reproducere exactă a căciulii prințului României, Mihai Viteazul, eroul războiului de independență contra turcilor.

Această brigadă cuprinde, de asemenea, două escadroane de călărași, unde oamenii poartă o căciulă de astrahan, un dolman albastru închis cu brandenburguri roșii și pantaloni gri cu găitane negre, vârați în cizme⁷³. Dick de Lonlay avusese de multe ori prilejul să deseneze căciula și întregul echipament al dorobanților ca și al celorlalți soldați români. Era firesc să consemneze anumite amănunte precum chipiele acoperite ale infanteriei de linie. În campanie, chipiele și căciulile de cavalerie erau învelite cu o husă din mușama pe vreme rece și umedă sau cu o coafă de pânză albă, cu cefar, pe timpul verii, pentru a proteja de razele soarelui. De altfel, această coafă a fost adaptată și la celelalte acoperăminte de cap, așa cum arată imaginile luate de fotografii de front ce prezintă vânători pedestri sau chiar jandarmi călări care, peste pălărie sau peste boneta de cazarmă, au bucata de pânză albă ce atârna pe umeri.

Riguros în descrierile făcute tuturor ținutelor militare – într-atât încât colegii de redacție îl porecliseră, cu amicală ironie, „Mr. Bouton de guêtre” – Dick de Lonlay nu omite să vorbească și de mândri vânători: „La ieșirea din București am apucat pe drumul Alexandriei și curând am prins din urmă (...) un batalion de vânători pedestri români (...). Acești vânători, care formează elita armatei, sunt îmbrăcați într-o bluză de pânză groasă și cu un pantalon brun (sic!) strâns în cizme rusești cu carâmbul scurt care sunt indispensabile pentru natura noroioasă a țării. Partea caracteristică a acestui costum este mica pălărie rotundă de fetru ridicată într-o parte de un penaj pe care acești soldați o poartă cu un aer degajat”⁷⁴.

În graba de a-și trimite articolul la redacție, autorul generalizase nuanța brună a tunicii vânătorilor și la pantalonii, dar nu-i scăpase dezinvoltum acestor bravi ostași.

⁷³ Dick de Lonlay, *En Bulgarie 1877 – 1878. Souvenirs de guerre et de voyage*, Paris, 1883, p. 30 – 31.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 143.

Pictorul austriac Johann Nepomuk Schönberg, colaborator la „The Illustrated London News” și la „Le Monde Illustré”, nu este la fel de entuziast ca Dick de Lonlay ci, dimpotrivă, privește foarte critic, uneori chiar cinic, armata română. Și el evidențiază nota franțuzească a uniformelor, dar și lipsa de marțialitate a purtătorilor: „Pe străzile [Galațiului] acoperite de un noroi gros și puturos, se văd circulând o mulțime de soldați a căror concentrare dă o idee despre uniformele atât de puțin militare ale acestor trupe. Administrația românească și-a dat prea mult osteneala pentru a introduce în armata sa uniforma franceză care, cu toate acestea, n-a putut să dea șicul și dezinvoltura trupeților noștri acestor oameni mărunți, parcă bătuți de grindină, cu figuri placide și blajine care eompun regimentele acestei țări (s.n.) (...) Fiecare batalion este prevăzut cu un număr considerabil de toboșari și trompeți pentru ca glasul acestor instrumente să-i țină tot timpul treji în marșuri pe acești soldați apatici”⁷⁵. Pe lângă unele observații corecte acestea erau, totuși, niște remarci răuvoitoare ale reprezentantului unei puteri europene – cum era imperiul habsburgic – ce se arăta ostilă independenței românești. Văzută pe teren, gata de a intra în acțiune, oastea noastră impunea respect și admirație, așa cum consemna Mlochowski de Belina observațiile unui confrate: „D. Lemay, corespondent pentru Bien Public (...) a văzut armata română la Calafat și aiurea și revine cu înpresii excelente pentru viitorul tinerei armate a Prințului Carol”⁷⁶.

Atent la orice eveniment cu notă de marțialitate, Dick de Lonlay asistă la câteva ceremonii oficiale unde îl poate vedea și portretiza pe principele Carol (Fig. 43, 44). În cel dintâi, domnitorul îl întâmpina în Capitală pe marele duce Nicolae, comandantul trupelor rusești: „În acest moment prințul Carol iese din palatul său pentru a se duce la gară să îl primească pe ilustrul oaspete. Suveranul României este de talie sub medie; figura sa hotărâtă și energică este încadrată de o barbă neagră, deasă; o mustață fină umbrește buza superioară. Prințul a îmbrăcat azi costumul de general roman care amintește mult de cel de colonel din vechia noastră gardă mobilă. Chipiul de formă înaltă și cartonat ornat de o egretă albă; tunică albastră cu eghileți de aur, totul acoperit de decorații și peste care era trecut marele cordon roșu cu margini galbene al ordinului Sfânta Ana a Rusiei”⁷⁷. Nici Dick de Lonlay nu uită să sublinieze elementele de proveniență franțuzească din uniforma domnitorului. Acest lucru va fi subliniat și în ținuta de campanie a acestuia când, pe 5 septembrie 1877, memorialistul asistă la întâlnirea dintre prinț și comandantul său de stat major, generalul rus Zotov, la cartierul general de la Poradim: „Pe micul balcon de lemn stă prințul Carol, pe cap cu chipiul la française acoperit cu o

⁷⁵ „Le Monde Illustré”, no. 1026/ 9 Décembre 1867, p. 367.

⁷⁶ Al. Mlochowski de Belina, *op. cit.*, p. 125.

⁷⁷ Dick de Lonlay, *op. cit.*, p. 41 – 42.

coafă de pânză albă și îmbrăcat cu o tunică albastră cu manșete roșii, purtând pe umeri o tresă subțire de aur”⁷⁸.

Multe dintre ținute au suferit unele schimbări și adaptări la condițiile campaniei. Încă de la începutul anului 1877, simțindu-se apropierea războiului, dorobanților le sunt înlocuite opincile cu cizme, ca la celelalte arme. De asemenea, pentru că soldații aoeștia nu aveau tunică, peste cămașă punând direct mantaua (care nu era deosebit de groasă și nu-i prea ferea de frig), le-au fost date cojoace pe timpul iernii – care, însă, le-au ajuns destul de târziu...⁷⁹. Abia în 1879 le va fi dată o bluză din postav civit, cu aceleași dimensiuni și ornamente ca aceea de pânză, iar din 1881 vor primi tunică la fel cu a infanteriei de linie, păstrând însă culoarea specifică la petlițe și paspoale (Fig. 42). Căciula s-a păstrat în ținuta de paradă, până la primul război mondial astfel că în iarna lui 1917, în tranșee, soldații și ofițerii noștri vor avea pe cap căciula de oaie, uneori chiar cu cocarda tricoloră dar fără pene sau egretă. Nu o mai purtau, însă, răsfrântă într-o parte ci ținută în sus și bine îndesată pe cap pentru a-și proteja urechile. Multe fotografii contemporane prezintă trupele astfel echipate pentru sezonul rece.

Un aspect interesant îl reprezintă acordarea dreptului de a purta fes soldaților de rit musulman din Dobrogea începând din septembrie 1884⁸⁰.

În 1893 este introdusă uniforma de general aflat la comanda brigăzilor de cavalerie care avea pentru mică ținută tunică după modelul celei de la călărași, cu brandenburguri de mătase neagră, iar pentru mare ținută cu ele din fir de aur, la fel ca și brăul, găitanele de la pantalonii albi și galonul de la marginea superioară a carâmbului cizmelor de lac⁸¹. În același an, proaspăt-înființatul Regiment 4 Roșiori avea să primească drept culoare distinctivă albastrul deschis. După obiceiurile celorlalte curți regale ale Europei care acordau grade înalte membrilor de stirpe domnitoare în unități de elită, tânăra principesă Maria a fost numită colonel, comandant onorific, al acestui regiment de cavalerie, fapt ce a făcut-o foarte populară în rândul armatei (Fig. 45). Aparițiile principesei, la parade, călărind în fruntea unității, strânsă în tunică roșie, pe talia-i suplă, și cu fusta albă cu găitane negre, stârnea admirația și ovațiile privitorilor căci „era frumoasă ca un vis frumos” și „părea lipită de cal”, așa cum consemna în jurnalul său Alexandru Socec, el însuși căpitan în acel regiment⁸².

Deoarece regulamentul prevedea pantalonii albi în mare ținută regele Carol – cunoscut pentru sobrietatea și lipsa lui de umor – făcea glume pe socoteala

⁷⁸ *Idem, L'Armée Russe en Campagne*, Paris, 1888, p. 173.

⁷⁹ *Decisie ministerială relativă la fixarea termenului cojoacelor individuale*, în „Monitorul Oastei”, no. 9/ 27 Aprilie 1878; Colonel Gh. Em. Lupașcu, *Amintiri din Războiul Independenței 1877 – 1878*, în volumul *România în Războiul de Independență 1877 – 1878*, București, 1977, p. 14.

⁸⁰ *Înalt Decret no. 2461/ 18 Septembrie 1884*, în „Monitorul Oastei”, no. 47/ 22 Septembrie 1884, p. 753.

⁸¹ *Înalt Decret no. 1860/ 8 Mai 1893*, în „Monitorul Oastei”, no. 23/ 15 Mai 1893, p. 602 – 603.

⁸² A.N.I.C., fond *General Alexandru Socec*, dosar 7, filele 16 – 17.

nepoatei sale care, la uniformă, purta fustă întrebând-o adesea „Ce pantaloni ai azi, albi sau negri?”⁸³.

Pe 9 ianuarie 1927, suverana României a participat la o ceremonie ocazionată de împlinirea a 30 de ani de când deținea conducerea onorifică a acelei unități în mijlocul căreia se simțise totdeauna foarte bine. Cu multă satisfacție, dar și cu o notă de nostalgie pentru trecuții ani ai tinereții, regina descria acele festivități care îi aduseseră în minte dragi amintiri: „Duminica aceasta a fost special consacrată lui 4 Roșiori. Am aniversat al 30-lea an al meu în regiment și am petrecut de minune, așa cum obișnuiam altădată, în vremurile de la Bârlad [unde fusese garnizoana unității] (n.n.). La 11 ½ a început cu o demonstrație de călărie în școala de echitație, ofițerii călărind în cele trei uniforme pe care regimentul le-a purtat în timpul meu, roșie, verde [de fapt gri-bleu, n.n.] și acum kaki. După aceea prânzul la care, spre bucuria tuturor, a apărut M.S. [regele Ferdinand care era bolnav, n.n.]. A fost o masă festivă și atât Stoilov [comandantul regimentului, n.n.], cât și M.S. au ținut discursuri bine simțite și vibrând de emoție din cauza amintirilor acestei lungi legături de 30 de ani cu regimentul, începută în tinerețea noastră, pe care amândoi le-au evocat. (...) El [regele] era atât de fericit să se afle acolo, în acel mediu militar în care totdeauna ne-am simțit atât de siguri și de fericiți de la începutul vieții noastre împreună în această țară îndepărtată. Au fost invitați toți foștii comandanți și, de asemenea, orice ofițer care a fost cândva în regiment. Au fost destul de mulți, inclusiv Averescu și credinciosul meu prieten Bassarabescu”⁸⁴.

În 1893 apare un nou regulament pentru uniforma de infanterie⁸⁵, iar în 1895 pentru celelalte arme de uscat (artilerie, cavalerie, geniu, vânători pedestri, jandarmi pedestri, administrație, intendență, corpul sanitar, pompieri și școala de ofițeri⁸⁶). Modificările sunt minore, forma și culorile de bază ale uniformelor rămânând neschimbate. Chipiul ofițeresc și căciula de cavalerie nu mai au partea din spate atât de înclinată iar diametrul fundului se mărește fiind aproape egal cu baza. Pentru vară sunt introduse pentru ofițeri tunici de dril sau de doc alb ori gri deschis, la două rânduri de câte șase nasturi, nepoaspalate, cu gulerul înalt de culoarea armei, dar fără însemne de grad la manșetă ci doar cu trefle pe umăr. În această ținută pe cap se purta un chipău integral aîm, din pânză, fără cocardă și cifru regal în față și fără trese. În locul bonetei de cazarmă, soldaților de toate armele li se dă capela cu cozoroc și clape, din postav civit, care va deveni acoperământul de cap tradițional al trupelor române până după al doilea război mondial (bineînțelese modificându-se culoarea în funcție de tonul general al uniformei) (Fig. 48). Când era așezată pe cap forma două coarne, în față și în spate.

⁸³ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, București, 1991, vol. II, p. 121 – 122.

⁸⁴ A.N.I.C., fond *Casa Regală, Regina Maria, Personale*, rola 479, fotogramele 347 – 348.

⁸⁵ *Înalt Decret no. 3690/ 1 Noiembrie 1893*, în „Monitorul Oastei”, no. 54/ 9 Noiembrie 1893, p. 1225 – 1250.

⁸⁶ „Monitorul Oastei”, no. 33/ 22 Iulie 1895, p. 218 – 311.

După Războiul de Independență, România își câștigă dreptul de a emite ordine și medalii a căror purtare era strict reglementată ca ordine a așezării în funcție de importanță și ca ocazie. Astfel, în mare ținută și în ținută de serviciu decorațiile erau obligatorii în vreme ce, în mică ținută, erau facultative. Aveau prioritate cele de război, românești și străine, apoi cele de pace. Ierarhizarea era următoarea: medalia „Virtutea militară”, „Steaua României”, medalia „Bene merenti”, crucea „Trecerea Dunării”, medaliile pentru 18 sau 25 de ani de serviciu, după care urmau distincțiile străine, cele de război înaintea celor de pace; ordinele străine speciale se așezau imediat după „Steaua României”. Medaliile și ordinele în grad de cavaler și ofițer (clasele V-a și a IV-a) se purtau orizontal, pe aceeași linie, pe partea stângă a pieptului, în dreptul primului nasture sau sub primul brandenburg, cu panglicile (dacă sunt mai multe) prinse pe o placă numită broșetă. Crucea de comandor (clasa a III-a) se lega cu panglica astfel ca aceasta să fie ascunsă sub guler iar decorația să acopere primul nasture. Când un militar avea mai multe cruci de comandor acestea urmau să fie prinse la fiecare butonieră, pe mijlocul pieptului sau pe latură la tunicile închise la două rânduri, fiind vizibil doar însemnul, nu și panglica. Plăcile de mari ofițeri și mari cruci (clasele a II-a și I-a), se așezau în conformitate cu regulamentul lor, pe partea dreaptă sau stângă a toraceului, iar cordoanele (lentele) erau trecute pe sub epolet și fixate la cingătoare de eșarfa de fir. În mică ținută se luau numai decorațiile mai importante, fără a fi prinse pe broșetă, iar în ținuta de zi sau în cea de campanie se fixau pe piept doar panglicile, pe broșetă, pe cele de război marcându-le cu două săbii încrucișate, din metal. În nici o situație nu era admisă purtarea decorațiilor în miniatură⁸⁷.

Decorațiile erau conferite pe viață și nu erau transmisibile. Pentru ca memoria celui decorat să fie perpetuă în viitorime, două articole din regulamentul crucii „Trecerea Dunării” prevedeau ca, după trecerea în neființă a posesorului, decorația să fie așezată la loc de cinste, la biserica din sat dacă era grad inferior, la arsenal sau la Muzeul Militar dacă era ofițer, cu mențiunea numelui alături⁸⁸.

Deoarece mai fuseseră instituite și alte decorații iar cele deja existente se diferențiaseră în funcție de motivele pentru care fuseseră conferite, în 1884 și apoi în 1893, a fost stabilită o nouă ordine a acestora, după cum urmează: „Virtutea militară” de război, „Virtutea militară” de pace, „Steaua României” de război, „Steaua României” de pace, „Coroana României”, crucea Hohenzollern, decorațiile străine de război, „Bene merenti”, „Trecerea Dunării”, „Apărătorilor Independenței”, medaliile străine de război, medalia de 25 de ani de serviciu și, la sfârșit, decorațiile străine de pace⁸⁹.

⁸⁷ Înalt Decret prin care se statorește modul cum fiecare militar urmează a purta diferitele decorațiuni și medalii, în „Monitorul Oastei”, no. 12/ 30 Iunie 1878, p. 265 – 266.

⁸⁸ Regulamentul Crucea Trecerea Dunărei, în „Resboiul”, no. 246/ 27 Martie 1878.

⁸⁹ „Monitorul Oastei”, no. 54/ 9 Noiembrie 1893, p. 1242.

Cum partenerii din alianța secretă a regelui Carol I adoptaseră, încă din ultimii ani ai primei decade a secolului XX uniforma de campanie, simplă și în tonuri ce o făceau greu sesizabilă în peisaj – Austro-Ungaria, în 1909, de culoare gri-albăstrui, iar Germania, în 1910, caracteristicul feldgrau (cenușiu de campanie), și chiar Franța, marea noastră prietenă tradițională, reglementase, în 1912, o ținută numită mignomette, verde pal, care însă nu a intrat în uz – România se aliniază și ea acestei tendințe și, în 1912, introduce uniforma de campanie (Fig. 49). Materialul din care era confecționată era un postav în a cărui textură erau amestecate fire de lână gri, verde și albastră. Toate trupele, de uscat, fără excepție, aveau un veston la un singur rând de nasturi ascunși, cu buzunare aparente și guler răsfrânt pe care erau cusute petlițe în formă de săgeată de culoarea specifică armiei; pantalonii erau strânși pe gambe cu patru nasturi laterali și introduși în bocanci înalți. Doar cavaleria și artileria aveau pantaloni negri și cizme. Pe cap se purta capela cu coarne în același ton cu fondul uniformei. Ofițerii aveau chipie cilindrice pe al căror turban nu mai erau așezate tresele indicatoare de grad, ci doar o tresă de mătase gri-verzui pentru toate rangurile; doar generalii aveau în față, sub cocarda tricoloră, soarele cu stea, specific lor. Distincția gradelor se făcea printr-un sistem nou, cu trese metalice plasate transversal pe contraepolet, în număr de la una la trei (identică steluțelor de pe epoleții de mare ținută) pentru ofițerii inferiori; la cei superiori se adăuga un galon de fir, cusut longitudinal pe contra-epolet, peste care se suprapuneau tresele; generalii aveau întregul contra-epolet din galon lat de fir, cu frunze de stejar în textură. Ofițerii erau încălțați cu ghete și aveau pulpele strânse în jambiere de piele.

Adaptându-se și armata la noutățile tehnice, în august 1912 a fost înființat Corpul Voluntar de Automobilisti – așa cum, puțin mai înainte fusese formată o companie de bicicliști în cadrul genului – care avea uniformă asemănătoare cu cea a armatei doar că în loc de chipiu aveau o șapcă din același postav gri-albăstrui.

În luna mai 1916 a fost introdusă o nouă ținută de ceremonii, mai simplă decât cea a perioadei anterioare, deoarece vestonul general era cel gri-albăstrui, la un rând de nasturi aparenti, cu gulerul și paspoalul de la manșetă în culoarea specifică armiei, dar contra-epoleții în culoarea corpului de armată din care făcea parte unitatea purtătorului. Gradele se puteau citi prin tresele de fir de la marginea gulerului și după cele dispuse, de data aceasta, longitudinal pe contra-epolet, ca și după cele din jurul turbaului chipiului, ca în vechime. Cavaleriștii aveau brandenburguri de mătase verzuie pe fondul gri-albăstrui al tunicii. Din cauza intrării României în război, în vara acelui an, această uniformă nu s-a prea purtat pentru că mulți ofițeri nu au apucat să și-o confecționeze.

Din cauza insuficienței dotări a armatei, în campanie s-au purtat o mare varietate de uniforme, de tăieturi și chiar de tonalități diferite, în funcție de anul când au intrat în uz și de posibilitățile materiale ale purtătorului (Fig. 50). În general, rezerviștii veneau cu propriile lor efecte, uneori executate la croitori de lux, din materiale de bună calitate, poate chiar din străinătate, și croite fantezist.

Trupele au adoptat moletierele care erau mai eficiente iar, din primăvara lui 1917, cască franceză din oțel, model Adrian, care asigură protecția capului. Dar, în primele luni de război, echipamentul era foarte heteroclic, amestecând piese vechi, uzate, cu piese abia ieșite din ateliere. Astfel, literatul Hans Carossa, medic în trupele inamice, a văzut pe 4 noiembrie 1916, în lupta de la cota Lespezi, soldați români cu capetele „cu colți”, îmbrăcați în haine noi, dar încălțați cu... opinci⁹⁰. La sfârșitul ostilităților, diversitatea uniformologică era și mai mare pentru că, din nevoia de a acoperi golurile existente în dotare, fuseseră folosite echipamente rusești, provenite din depozitele abandonate ale armatei țariste la izbucnirea revoluției, sau englezești și franțuzești, puse la dispoziție de aliați. Așa că puteau fi întâlnite cele mai neașteptate nuanțe și modele, de la rubăști și mantale ocru-cafeniu la vestoane kaki și bleu-horizont.

O nouă etapă a uniformelor românești se deschide în 1923, prin regulamentul ce stabilea ținutele kaki, de puternică influență britanică, în care vestonul, pe talie, cu poalele ceva mai lungi decât în perioada anterioară, are la piept și la bazin mari buzunare cu burduf și capace acoladate. Chipiul își păstra aceeași formă cilindrică și cu aceeași indicare a gradelor prin trese și galoane de fir. Epoletii de mare ținută, cu franjuri, dispar; la fel și treflele. Apăruseră specialități noi, precum vânătorii de munte și aviația, care au primit ținute specifice: cei dintâi aveau o pălărie moale, cu fundul țuguat și borul ridicat la spate, după modelul alpinilor italieni, iar cei din urmă o șapcă de tip englezesc. La cavalerie a fost introdusă căciula prusacă, tronconică, cu baza mare sus, din blană de oposum decorată cu o tresă de fir ce-i înconjură circumferința și cu o flamă pe partea stângă în culoarea specifică regimentului. Doar Regimentul de Gardă Regală își păstrează vestonul gri-bleu și cască de metal alb, cu penaj, din epoca antebelică.

Din 1921, la marină sunt introduse, la ofițeri, sacouri pentru ținuta zilnică, la două rânduri, din postav bleumarin, pentru iarnă și la un singur rând închis până la gât, de dtil alb, pentru vară. În primul caz gradele erau vizibile la manșetă, din galon de fir, plasat orizontal, iar în al doilea pe contra-epoletii de pe umeri, pe care erau așezate aceleași galoane. Fracul din ținuta de ceremonii este înlocuit cu redingota, păstrându-se însă epoletii cu franjuri și bicornul. Față de toate celelalte arme care, pentru mare ținută aveau uniforme mult mai simple și sobre, marina este singura care își păstrează multe din elementele de fast militar, caracteristice înainte de război.

*

Cum era firesc pentru o țară fără tradiții militare în epoca modernă, uniforme armatei române au fost supuse influențelor venite de la marile puteri ale epocii. Totuși, printr-o selecție destul de riguroasă, au fost adoptate doar formele ce

⁹⁰ Hans Carossa, *Jurnal de război în România*, București, f.a., p. 99.

se potriveau mai bine condițiilor locale și, în anumite momente prielnice din punct de vedere politic și economic, au fost instituite ținute ce-și aveau sorgintele în vestimentația populară specifică, astfel valorificându-se în mod strălucit, moștenirea națională.

TRADITION AND FASHION IN MILITARY UNIFORMS OF MODERN ROMANIA 1830-1920

- Abstract -

Like civilian dress, military uniforms change under the shifting impact of sartorial trends dominating certain historical periods. In Romania's case, these trends emanated mainly from the home territories of the Great Powers of the day.

Thus, Romanian military uniforms developed chiefly under Russian influence between 1830 and 1849, and under French influence between 1850 and 1873. After this date, military dress acquired its more or less stable national character. After WW1, a British touch became noticeable in the cut and colours of Romanian uniforms, especially in the officers' undress and campaign attire. Naturally, there were other influences, notably an Austrian one in the Hussar-like uniforms of the mounted gendarmes in Moldavia (1860-1864) and a Prussian one in the Pickelhaube helmets of both pedestrian and mounted gendarmes of 1868. The latter remained the specific headgear of the Royal Escort Regiment up to King Michael's forced abdication in 1947. A British influence was also noticeable in the navy uniform, although the full dress cocked hat was not pointed like its British counterpart, but shorter and with uneven sides, after the French model.

The length and cut of tunics were also in line with general trends in fashion. In Romania, from 1830 to 1873, land troops – with the exception of mounted troops – wore a type of tunic ('surtuc', 'mondir'), which reached down to just above the knee.

In 1830, the Organic Regulations, the constitutional arrangements sponsored by the Russian occupation army after the Russo-Turkish war of 1827-1828, stipulated the reorganisation of the Romanian army, henceforward called 'Militia'. The soldiers' uniform was in Russian style, comprising a shako (a cylindrical headgear made of cardboard covered in black lambskin), a single-breasted tunic ('mondir') of dark blue coarse cloth and grey trousers. The pipings were in the national colour, yellow for Wallachia and red for Moldavia. Officers wore gold braids on their shoulders and embroidered sleeves.

Because they felt that Russian officers of equivalent or of lower rank did not show them the consideration due to peers, the Romanians complained to General Pavel Kiséleff who, as a result, granted them the right to wear epaulettes like those worn by the Tzar's troops. The epaulettes in Romanian uniforms were

adopted on 22 August 1831. This is important in dating the portraits lithographed by Constantin Lecca of commanders of the Wallachian and Moldavian Militia to a later period, as they all wear epaulettes after the Russian model.

In the beginning, in order to attract men into the army, military ranks were equal to the boyar title the incumbent had in civilian life, and many young men responded to the lure of this privileged status. At its inception, the Militia comprised only two sections, an infantry and a cavalry, and their uniforms did not differ too much. Only in 1843 in Moldavia and in 1845 in Wallachia did the cavalry adopt a uniform similar to that of the Polish lancers, comprising a double-breasted kurtka (a short-tailed coat) pale grey trousers and a cap called shapska (also called a 'chivără ulănească').

The Russian influence was more powerful in Moldavia where, in 1845, the infantry's shakos were replaced by leather helmets with brass trimmings and on top a grenade-shape which, in full dress, was replaced by a plume of dark horse hair. In the same year in Wallachia, troops adopted the Prussian-type Pickelhaube, with a square brim and a spike on top, which remained in use until the union of the Principalities in 1859.

The artillery was created in 1846 and, in 1848, it was issued for it a uniform similar to that of the infantry, with a Pickelhaube as headgear. Also in 1848, chiefs of staff and princely aide-de-camps wore bicorne with white plumes instead of helmets. The army commander - called **spătar** in Wallachia and **hatman** in Moldavia - wore a general's uniform after the Russian model, with a bicorne, gold bullion embroideries on the sleeves and collar, and big epaulettes with thick fringes. During the period of the Organic Regulations, the ruling princes themselves wore generals' uniforms, but their headgear continued to be the **gugiuman**, a cap of sable fur with a white plume attached on the right-hand side with a precious stone, a symbol of investiture by the Sultan.

Barbu Știrbei, ruling prince of Wallachia (1849-1856), introduced new special units into the army: a flotilla, a cadet school, border troops and the so-called 'Dorobanți', mounted troops at district level and in the police. For the border guards and the 'Dorobanți', the new standardized uniforms had a specific national character and were made of homespun materials, which were readily available in the peasant households most of the recruits came from. This was one of the earliest ways in which rural traditions were put to use. Whereas the officers' uniforms were similar to their comrades in the infantry, the soldiers wore an overcoat much like a tunic, made of a coarse, home-spun cloth, peasant breeches ('ițari'), peasant sandals ('opinci') and a short lambskin hat. Border guards in mountainous areas had green as their emblem colour, whereas those along the Danube had red on the collar, on the shoulder straps and on the pipings of the tunics. The mounted 'Dorobanți' were similarly attired, with additional riding boots and a hat with green-cloth lining and black fur trimming. All these uniforms are well represented in the *Army Album* (Albumul oștirii) lithographed in 1852 by A. Bielz and K. Danielis.

Although obedient to the Turkish overlords, the Moldavian 'caimacam' (governor) Nicolae Vogoride introduced in 1857 a few changes of French origin in the cut of military uniforms and headgear. Thus, the tails of the lancers' tunics disappeared, artillery troops were given double-breasted tunics with a black plastron and a shako with a narrow upper base. The coats adopted for winter were two specifically French items: the **ulanka** and **burnous** – the latter borrowed by the imperial troops from their Algerian opponents during the African campaigns. 1858 saw the creation of a battalion of pedestrian riflemen wearing uniforms inspired from those of the courageous 'ehasseurs de Vincennes' who had distinguished themselves in the Crimean War. Such novelties were captured by Al. Asaky in his *Album of the Moldavian Army* ('Albumul Oastei Moldovei'), lithographed in Iași in 1858.

After the Union of the Romanian Principalities in 1859 the main concern of the ruling prince, Alexandru Ioan I, was to reorganize the army and to standardize the uniforms. To this effect, a joint commission of Wallachian and Moldavian officers was formed in Focșani with the task of issuing common uniforms for the troops of the now united sister lands. The French military mission sent by Napoleon III, the Romanians' great protector, also contributed to the new cut of the uniforms. Changes affected notably the shape of the epaulettes. The Russian model, with a perfectly circular and short body, without fringes for junior officers, with thin fringes for senior officers and thick ones for generals, was abandoned in favour of ellipse-shaped, long epaulettes, with long, thin, free-flowing fringes for junior officers and short, thick, compact fringes for senior officers. Also French was the system of designating ranks. In the first year of Cuza's reign, second lieutenants and lieutenants wore one fringed and one fringe-less epaulette on each shoulder. The 'wasp waist', specific to tsarist uniforms, disappeared and coats became looser; the trousers were, in fact, rather large, and tunics much less wasted. Red trousers were adopted for generals and staff officers, as in France. Full dress bicornes, formerly tall and covered almost completely with cock plumes, were replaced with a much shorter bicorne, with uneven sides and trimmed with ostrich down. All Pickelhaubes were replaced with a cylindrical shako with a flattened back and a narrow upper top. In 1864 this disappeared too, to be generally replaced by a soft cap, slightly cocked forward. Alongside the lancers, who kept their uniform, new cavalry troops were created with Austrian-inspired dress. Thus, the mounted 'Dorobanți' in Wallachia had dark blue tunics with red Brandenburg braids for troopers and gold-thread braids for officers, white trousers with embroidered trimmings and black lambskin caps with red lining and a red aigrette (white for officers) on the right-hand side. The Moldavian mounted gendarmes wore light blue tunics and trousers with Brandenburg braiding and tricolour trimming (golden for officers) and a big bearskin cap with a tricolour aigrette. The former was Prince Cuza's preferred uniform, which he wore when

he sat for his official portrait by the court painter and photographer, C. Szathmari, in 1863.

The new uniforms of the elite infantry rifle brigades were inspired from those of the Italian 'bersaglieri', especially the charcoal gray hat with black cock plume. Their double-breasted tunic was short and made of a light-brown coarse cloth, with dark green upturned sleeves, pipings and collar. The baggy gray trousers were stuck into white gaiters.

A great admirer of France, prince Cuza was keen to adopt whatever was spectacular or efficient in the French army. It is, therefore, not without interest to mention the fact that in 1864 he intended to form a battalion of 'zouaves', armed and dresses like their French models, with Turkish shalvars and fez. However, the decree for the creation of this battalion was never passed. It is probably not hard to understand why the Romanians would have been reluctant to join a unit whose dress resembled that of their country's traditional enemies, the Ottoman soldiers. But the drum majors and sapeurs acquired equally spectacular uniforms in 1863 and 1865 respectively. Both had large bearskin caps; the formers' was decorated with a metal sun motif at the front and tall plumes, which amplified the already imposing stature of the wearers, statuesque non-commissioned officers with large beards. The vivandière's dress was a mix of feminine and masculine elements at a time when women were not allowed to wear trousers and other items of masculine-looking clothing.

In 1866, after prince Alexandru Ioan I's forced abdication and the start of Prince Carol I of Hohenzollern-Sigmaringen's reign in the Romanian Principalities, radical alterations were introduced in military uniforms, much too ornate and expensive for the country's budget as well as for the officers' purse. In September 1866, major Josef Thorand put forward a few very judicious proposals for comfortable, inexpensive and efficient uniforms in which differences in rank between privates and officers – which could endanger the former's lives on the frontline – should be obscured, while also providing good camouflage for the troops on open terrain. His suggestions were, however, much too revolutionary for the time and, even though the Prince shared his views, the ideas of major Thorand – later to become one of the best General Quartermasters in the Romanian army – were to be adopted gradually. Thus, the lancers' costly uniforms disappeared in 1868, the unit itself being replaced by a light cavalry unit with Hussar uniforms. Major changes in military uniforms took place in 1873, after which date the national character of the Romanian uniforms was stable for the next seventy years. The kepi became the norm both for undress and for full dress, the only distinction being marked by the presence of a pompon, or of an aigrette or plume. Ranks were indicated on the sleeve at an angle rather than in a garland, as had been the fashion under Cuza. Whereas in full dress epaulettes were worn as previously, shoulder knots were introduced in undress, formed of up to three tresses of gold thread for junior and senior officers as well as for generals. Pickelhaube reappeared in the dress of foot and mounted gendarmes, a change attributed to the

Prussian nationality of ruling prince Carol I, later wrongly accused of having 'Prussianised' the Romanian army. The most convincing argument against such accusations is the uniform of the 'Dorobanți' from the irregular army, comprising a white linen shirt, with collar, sleeves and shoulder straps made of light blue fabric, a woolen sash of the same colour, peasant breeches and sandals, and a black lambskin cap of the same shape as that worn by Romanian medieval princes, with turkey feathers on the left-hand side. Hence, the wearers' nickname 'căciulari' (fur cap-heads) or 'curcani' (turkeys), which they turned into names of honour in the 1877-78 war owing to the courage with which they fought in the battles of Grivița and Plevna. Their simple cap became so famous that high-society ladies adopted it among their favourite accessories. In the winter of 1878, when this headgear was in vogue among the ladies, turkey meat was said to be cheaper than the feathers. Moreover, the hat was conferred as a sign of special honour to all the 'Dorobanți' officers to be worn in full dress and on duty, instead of their former kepi, similar to that of their infantry peers.

According to a new regulation of 1893, the hat of infantry troops was replaced by a soft fatigue cap, with a peak and flaps, which formed two horns – at the front and at the back – when worn. This was to be the headgear of Romanian soldiers until 1948, although dark blue became grey-blue in 1913, when the battle dress was introduced, and khaki in 1923. Its original shape, unique in Europe, made for a comfortable headaddress fit for all weather conditions and for all circumstances.

Alongside the battle dress, 1913 saw the introduction of a new system of rank distinction effected through transversal tresses of white metal appended into the shoulder straps. Junior officers (from second lieutenant to captain) had between one to three such tresses, to which was added a longitudinal gold gallon for senior officers. Generals' shoulder straps were entirely made of gold thread with embroidered oak leaves, the same as in the previous period for collars and cuffs of the undress uniform. This system was preserved until 1948 and, after a break with tradition caused by the Communist imposition of the Soviet model, was reintroduced in 1990 for land troops.

Such were the processes of change which altered the appearance of Romanian military uniforms before a national character was established which proved remarkably enduring in time.

LISTA ILUSTRĂȚILOR LIST OF ILLUSTRATIONS

1. Praporcik (sublocotenent) de infanterie din Miliția Țării Românești, 1830. Pe umeri poartă torsade de fir care vor fi înlocuite de epoleți pe 22 august 1831. Ilustrație din *Regulament ostășesc pentru instrucția de roată*, 1831.
Infantry 'praporcik' (second lieutenant) in the Wallachian Militia, 1830. The twisted shoulder cords, which he wears, were to be replaced by epaulettes on 22 August 1831. Picture from *Regulament ostășesc pentru instrucția de roată* (Military Regulation for Company Drill), 1831.
2. Colonelul Ioan Solomon, comandantul Regimentului 3 Infanterie din Miliția Țării Românești; litografie de Constantin Lecca, 1831. Biblioteca Academiei Române (B.A.R.)
Colonel Ioan Solomon, commander of the 3rd Infantry Regiment in the Wallachian Militia, in full dress. Lithograph by Constantin Lecca, 1831, Library of the Romanian Academy (L.R.A.)
3. Spătarul Constantin Ghica (1797-1850), în calitatea sa de comandant al Miliției Țării Românești poartă uniformă de general. Rangul îi este desemnat de broderiile de fir de la manșete și guler și de marii epoleți de general rus; autor anonim, ulei pe pânză, colecția Maria Mavrocordat.
'Spătar' Constantin Ghica (1797-1850) in his capacity as commander of the Wallachian Militia is wearing a general's uniform. His rank is designated by the exquisite embroidery on the cuffs and collar and by the large Russian general's epaulettes. Anonymous, oil on canvas, from the Maria Mavrocordat collection.
4. Gheorghe Bibescu (1804-1873), domnitorul Țării Românești (1842-1848); pictură de Paulus Petrovits, ulei pe pânză, Muzeul Municipiului București (M.M.B.).
Gheorghe Bibescu (1804-1873), ruling prince of Wallachia (1842-1848), painting by Paulus Petrovits, oil on canvas, Museum of the City of Bucharest (M.C.B.).
5. Beizadea Dimitrie Sturdza (1817-1908), mare hatman, fiul lui Mihail Sturdza (1795-1884), domn al Moldovei (1834-1849); foto Disderi, Paris, Biblioteca Academiei Române (B.A.R.). A se observa "talie de viespe" specifică modei uniformelor rusești.
Prince Dimitrie Sturdza (1817-1908), Grand Hatman (head of the Moldavian army), the son of Mihail Sturdza (1795-1884), ruling Prince of Moldavia (1834-1849). The 'wasp waist' characterizes the Russian fashion in military uniforms. Photo by Disderi, Paris, L.R.A.
6. Maior de infanterie din Țara Românească; pictură de Carol Wahlstein, ulei pe pânză, 1854, colecție particulară. Marea cască de piele în stil prusian a fost introdusă în 1845 pentru infanteria muntenească și era încă în uz în timpul Războiului Crimeii.
Infantry major in the Wallachian Army. Painting by Carol Wahlstein, oil on canvas, 1854, private collection. The large Prussian-style leather helmet was issued in 1845 for the Wallachian infantry and was still in use during the Crimean War.

7. Maiorul Dimitrie Pappasoglu (1811-1892) își purta uniforma demodată până târziu, spre finele secolului al XIX-lea; fotograf necunoscut, Biblioteca Națională a României (B.N.R.).

Major Dimitrie Pappasoglu (1811-1892) wore his outdated uniform till late in the 19th century. Photographer unknown, National Library of Romania (N.L.R.).

8. Grăniceri. În vreme ce ofițerii aveau uniforme ca ale camarazilor din infanterie, trupa, urmând vechile tradiții țărănești, le avea confecționate din materiale simple, produse în gospodărie: căciulă de miel, cortel de dimie, ițari și opinci; litografie colorată din *Albumul Oștirii*, 1852, de A. Bielz și K. Danielis.

Border guards. While officers were clad like their counterparts in the infantry, privates had simpler, home-made uniforms following the old peasant traditions: lambskin caps, coarse home-spun frock coats, white breeches and 'opinci' (leather footwear resembling Roman sandals). Coloured lithograph from *Albumul Oștirii* (The Army Album), 1852, by A. Bielz and K. Danielis.

9. Dorobanți de județ. Uniformele lor erau aproape la fel ca ale grănicerilor exceptând cizmele de călărie și căciula din postav verde închis cu marginea din blană neagră; litografie colorată din *Albumul Oștirii*, 1852, de A. Bielz și K. Daniels.

County 'Dorobanți' (gendarmes). Their uniforms were almost the same as those of the border guards except for the riding boots and the cap of dark-green cloth bordered with black fur. Coloured lithograph from *Albumul Oștirii* (The Army Album), 1852, by A. Bielz and K. Danielis.

10. Lăncier moldovean; litografie colorată din *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, de Alexandru Asaky.

Moldavian lancer. Coloured lithograph from *Albumul Oastei Moldovei* (The Album of the Moldavian Army), 1858, by Alexandru Asaky.

11. Șeful oastei; litografie colorată din *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, de Alexandru Asaky.

The head of the army. Coloured lithograph from *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, by Alexandru Asaky.

12. Vânători. Uniforma lor a fost inspirată de aceea a bravilor "chasseurs de Vincennes" care s-au distins în timpul Războiului Crimeii; litografie colorată din *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, de Alexandru Asaky.

Chasseurs (Rifle troops). Their uniform was inspired by that of the French 'chasseurs de Vincennes' who distinguished themselves during the Crimean War. Coloured lithograph from *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, by Alexandru Asaky.

13. Infanterie – ofițer și soldat; litografie colorată din *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, de Alexandru Asaky.

Infantry officer and private. Coloured lithograph from *Albumul Oastei Moldovei*, 1858, by Alexandru Asaky.

14. Tambur major, mare ținută, c. 1863; foto Lazar Tchollak, Iași, colecția Gheorghe Adoc.
Drum major, full dress, c. 1863. Photo by Lazar Tchollak, Iași, Gh. Adoc collection.
15. Locotenent, adjutant domnesc, mare ținută, c. 1860; fotograf necunoscut, M.M.B. În primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan I (1859-1866), la desemnarea gradelor ofițerilor inferiori fusese preluat sistemul franțuzesc astfel că un epolet avea franjuri iar altul nu avea.
Lieutenant, the ruling prince's aide-de-camp, full dress, c. 1860, photographer unknown, M.C.B. In the early years of Prince Alexandru Ioan Cuza's rule (1859-1866), rank designation was influenced by the French system: junior officers had one fringed epaulette and a fringe-less one.
16. Sergent de vânători pedestri, mare ținută, c. 1861; foto J. Marie, București, Muzeul Militar Național (M.M.N.).
Sergeant of the 'chasseurs à pied' (Rifle troops), full dress, c. 1861, photo by J. Marie, Bucharest, National Military Museum (N.M.M.).
17. Locotenent de vânători pedestri, mare ținută, c. 1861; foto Franz Duschek, București, B.N.R.
First lieutenant of the 'chasseurs à pied' (Rifle troops), full dress, c. 1861, photo by Franz Duschek, Bucharest, N.L.R.
18. Alexandru Ioan I (1820-1873), domnitor al Principatelor Unite (1859-1866); Foto A. Bisenius, Iași, B.A.R. Principele este îmbrăcat în dolmanul dorobașilor călări.
Alexandru Ioan I (1820-1873), ruling Prince of the Romanian Principalities (1859-1866). The prince is clad in the 'dolman' (pelisse) of the mounted 'Dorobași'. Photo by A. Bisenius, Iași, L.R.A.
19. Generalul Alexandru Macedonski, ținută de serviciu; fotograf necunoscut, B.A.R. Poartă ulanka introdusă pentru generali și ofițeri de stat major în 1860.
General Alexandru Macedonski, service dress. He is wearing a 'ulanka' (padded winter coat) which was issued in 1860 to generals and staff officers. Photographer unknown, L.R.A.
20. Sublocotenentul Nicolae Grădișteanu, din regimentul de lăncieri ai Țării Românești, mare ținută, 1858; fotograf necunoscut, M.M.N. Înaintea Unirii principatelor din 1859 erau încă folosiți epoleții de tip rusesc.
Nicolae Grădișteanu, second lieutenant in the Wallachian lancers regiment, full dress, 1858. Photographer unknown, N.M.M. Prior to the Union of the Romanian Principalities (1859) the Russian epaulettes were still in use as shown in this picture.
21. Locotenentul Alexandru Schina, Regimentul 2 Lăncieri, mare ținută, c. 1861; foto J. Marie, București, M.M.B.
Alexandru Schina, first lieutenant, 2nd Lancers Regiment, full dress, c. 1861, photo by J. Marie, Bucharest, M.C.B.

22. Locotenent de jandarmi călări din Moldova, mare ținută, c. 1864, fotograf necunoscut, B.A.R.
First lieutenant of the Moldavian mounted gendarmes, full dress, c. 1864, unknown photographer, L.R.A.
23. Căpitan de jandarmi călări din Moldova, ținută de serviciu, c. 1864; foto C. Szathmari, București, M.M.B.
Captain of the Moldavian mounted gendarmes, undress, c. 1864, photo by C. Szathmari, Bucharest, M.C.B.
24. Colonel de dorobanți călări din Țara Românească, mare ținută, c. 1860; foto W. Wollenteit, București, B.A.R.
Colonel of the Wallachian mounted 'Dorobanți', full dress, 1860, photo by W. Wollenteit, Bucharest, L.A.R.
25. D. Niculescu, colonel de dorobanți călări din Țara Românească, ținută zilnică, c. 1864; foto. M. Lamberg, Brașov, B.N.R.
D. Niculescu, Colonel of the Wallachian mounted 'Dorobanți', undress, c. 1864, photo by M. Lamberg, Brașov, N.L.R.
26. Căpitan din Garda Civică, mare ținută, c. 1866; foto Franz Duschek, București, colecția autorului.
Captain of the National Guard, full dress, c. 1866, photo by Franz Duschek, Bucharest, from the author's collection.
27. Colonelul Pavel Zăgănescu (1815-1897), Inspector General al Gărzii Civice, 1872; foto C. Szathmari, București, B.A.R.
Colonel Pavel Zăgănescu (1815-1897), Inspector General of the National Guard, 1872. Photo by C. Szathmari, Bucharest, L.R.A.
28. Locotenent de infanterie, ilustrație de maiorul Josef Thorand făcută la memoriul său de simplificare a uniformelor militare românești *Project einer Armee Bekleidung*, 1866, Arhivele Naționale Istorice Centrale, Casa Regală, dosar 79/1866, fila 240.
Infantry lieutenant; drawing by Major Josef Thorand to illustrate his project for simplifying the Romanian military uniform, *Project einer Armee Bekleidung*, 1866, The National Archives, Royal House, folder 79/1866, p. 240.
29. Soldat de cavalerie, ilustrație de maiorul Josef Thorand făcută la memoriul său de simplificare a uniformelor militare românești, *Project einer Armee Bekleidung*, 1866, Arhivele Naționale Istorice Centrale, Casa Regală, dosar 79/1866, fila 245.
Cavalryman, drawing by Major Josef Thorand to illustrate his project for simplifying the Romanian military uniform, *Project einer Armee Bekleidung*, 1866, The National Archives, Royal House, folder 79/1866, p. 245.

30. Vânători pedestri, ținută de campanie cu manta (stânga) și mare ținută (dreapta), c. 1878; foto C. Szathmari, București, B.A.R.
'Chasseurs à pied' (Rifle troops), campaign dress with great coat (left) and full dress (right), c. 1878, photo by C. Szathmari, Bucharest, L.R.A.
31. Călărași (de la stânga la dreapta) – trompet, brigadier și soldat, mare ținută, c. 1873; foto C. Szathmari, București, M.M.N.
'Călărași' – from left to right: trumpeter, corporal and trooper, full dress, c. 1873, photo by C. Szathmari, Bucharest, N.M.M.
32. Colonelul Nicolae Grădișteanu, comandantul regimentului 4 Călărași, ținută de serviciu, c. 1880; foto Jean Tiedge, Ploiești, B.A.R.
Colonel Nicolae Grădișteanu, commander of the 4th 'Călărași Regiment', service dress, c. 1880, photo Jean Tiedge, Ploiești, L.R.A.
33. Sublocotenentul Ioan Constantiniu, Regimentul 2 Roșiori, 1874; foto C. Szathmari, București, M.M.B.
Second lieutenant Constantiniu, 1 st 'Roșiori' Regiment, full dress, 1874. Photo by C. Szathmari, Bucharest, M.C.B.
34. Colonelul Vasile Urseanu din flotilă, cu soția sa Polina, ținută zilnică, c. 1890; foto Franz Mandy, colecția autorului.
Colonel Vasile Urseanu and his wife Polina, day dress, c. 1890. Photo by Franz Mandy, Bucharest, from the author's collection.
35. Caporalul Gheorghe Strâmbeanu, șef de echipaj pe nava "Ștefan cel Mare", ținută de serviciu, 1879; fotograf necunoscut, Muzeul Marinei Române (M.M.R.).
Petty officer Gheorghe Strâmbeanu, from the steamboat 'Stephen the Great', service dress, 1879, unknown photographer, Romanian Navy Museum (R.N.M.).
36. Sublocotenentul Corneliu Bucholtzer, mare ținută, 1902; foto Chr. Nielsen, Constanța, M.M.R.
Lieutenant Corneliu Bucholtzer, full dress, 1902. Photo by Chr. Nielsen, Constanța, R.N.M.
37. Locotenent comandor Constantin Bălescu, mare ținută, c. 1896; foto. M. Spirescu, Galați, M.M.B.
Lieutenant commander Constantin Bălescu, full dress, c. 1896. Photo by M. Spirescu, Galați, M.C.B.

38. Dorobanț, ținută de campanie, 1877; foto Hermann Leon, Turnu Măgurele, B.A.R. Costumul tradițional țărănesc a fost un puternic motiv de inspirație pentru această uniformă introdusă în 1873: cămașă simplă de in cu guler, manșete, contraepoleți și margine albastru deschis, ȋtari albi de lână, opinci și în special, căciula de miel cu pene de curcan le-a adus purtătorilor porecla de "căciulari" și de "curcani".
'Dorobanț', campaign dress, 1877. Photo by Herman Leon, Turnu Măgurele, L.R.A. This uniform, issued in 1873, was strongly inspired by the traditional peasant costume: the plain linen shirt with light blue facings, shoulder straps and cuffs, the white woolen breeches, the sandals ('opinci') and especially the lambskin cap adorned with turkey feathers earned soldiers who wore them the nicknames 'căciulari' (fur cap-heads) and 'curcani' (turkeys).
39. Sergeant major de dorobanți, ținută de campanie, c. 1878; foto C. Szathmari, B.A.R. Sergeant major of the 'Dorobanți', campaign dress, c. 1878, photo by C. Szathmari, L.R.A.
40. Căpitanul Alexandru Zăgănescu, Regimentul 11 Dorobanți, Covurlui, mare ținută, c. 1878; foto Emil Carrez, Galați, M.M.B. Din 1878, ofițerilor de dorobanți le-a fost reglementat portul căciulii în mare ținută și în ținută de serviciu.
Alexandru Zăgănescu, captain of the 'Dorobanți', full dress, c. 1878, photo Emil Carrez, Galați, M.C.B. Starting with 1878 the 'Dorobanți' officers were issued fur caps like those of their soldiers for full dress and service dress.
41. Doamna Aurelia Constantin purtând, cu mândrie, căciula dorobanților ce era la modă pentru doamnele elegante în iarna 1877-1878; foto Josef Kozmata, Brăila, B.N.R. Mrs. Aurelia Constantin proudly wearing the 'Dorobanți' fur cap which was in vogue among fashionable ladies in the winter of 1877-1878. Photo by Josef Kozmata, Brăila, N.L.R.
42. Caporal de dorobanți, mare ținută, c. 1881; foto Franz Duschek, București, B.N.R. Din 1881 dorobanților le-au fost date tunici identice acelorale ale infanteriei având, însă, la guler, manșete și contraepoleți, culoarea specifică acestei arme, albastru deschis.
Corporal of the 'Dorobanți', full dress, c. 1881, photo by Franz Duschek, Bucharest, N.L.R. Starting with 1881 the 'Dorobanți' were issued a tunic similar to that of the infantrymen but with light blue facings shoulder straps and cuffs.
43. Carol I (1839-1914), domnitorul României (1866-1881); ținută de campanie, 1877; foto Franz Duschek, București, colecția autorului.
Carol I (1839-1914), ruling Prince of the Romanian Principalities (1866-1881), campaign dress, 1877, photo by Franz Duschek, Bucharest, from the author's collection.
44. Carol I (1839-1914), regele României (1881-1914), mare ținută, 1881; foto Franz Mandy, București, B.A.R.
Carol I (1839-1914), King of Romania (1881-1914), full dress, 1881, photo by Franz Mandy, Bucharest, L.R.A.

45. Prințesa Maria (1875-1938), comandament onorific al regimentului 4 Roșiori, mică ținută, c. 1895; foto Franz Mandy, București, B.A.R.
Princess Marie (1875-1938) wearing the uniform of an honorary commander of the 4th 'Roșiori' Regiment, undress, c. 1895, photo by Franz Mandy, Bucharest, L.R.A.
46. Jaqui Bogdan, căpitan de jandarmi călări, mare ținută, c. 1895; foto Nestor Heck, Iași, B.A.R. Influența prusacă este evidentă în casca pe care o purtau atât jandarmii pedestri cât și cei călări începând din 1873; pentru cei din urmă se adăuga, în mare ținută, un penaj alb.
Jacqui Bogdan, captain of the mounted gendarmes, full dress, c. 1895, photo by Nestor Heck, Iași, L.R.A. The Prussian influence was obvious in the Pickelhaube helmet, which was issued in 1872 to both the mounted and the foot gendarmes; for the former a white plume was added in full dress.
47. Constantin Nicolescu, sublocotenent de jandarmi pedestri, mare ținută, 1874; foto Lazar Czollak, Iași, M.M.N.
Constantin Nicolescu, second lieutenant of foot gendarmes, full dress, 1874, photo by Lazar Czollak, Jassy, N.M.M.
48. Soldați de infanterie la exerciții, ținută de campanie, c. 1895; fotograf necunoscut, colecție particulară. De remarcat capelele specifice trupelor românești.
Infantrymen at drill, campaign dress, c. 1895. Photographer unknown, private collection. The peculiar fatigue caps of the Romanian troops have to be observed.
49. Prințul moștenitor Ferdinand (1865-1927) îmbrăcat în noua ținută de campanie introdusă în 1913; colonelul de artilerie care așteaptă ordinele superiorului său poartă vechea uniformă de serviciu și chipiul alb pentru vreme caldă; fotograf necunoscut, B.A.R.
Crown Prince Ferdinand (1865-1927) wearing the new campaign dress issued in 1913; an artillery colonel clad in the old service dress with white kepi for hot weather awaits his superior's orders, photographer unknown, L.R.A.
50. Ofițeri români prizonieri de război în lagărul de pe Insula Dänholm, Martie 1917; foto P. Zemlin, Stralsund, colecția autorului. Ofițerii români aveau o mare varietate de tăieturi ale uniformei și de coifuri în timpul primului război mondial.
Romanian officers prisoners of war in the detention camp of Dänholm Island, March 1917, photo by P. Zemlin, Stralsund, from the author's collection. The Romanian officers had a whole variety of uniforms and headgear during W.W.I.

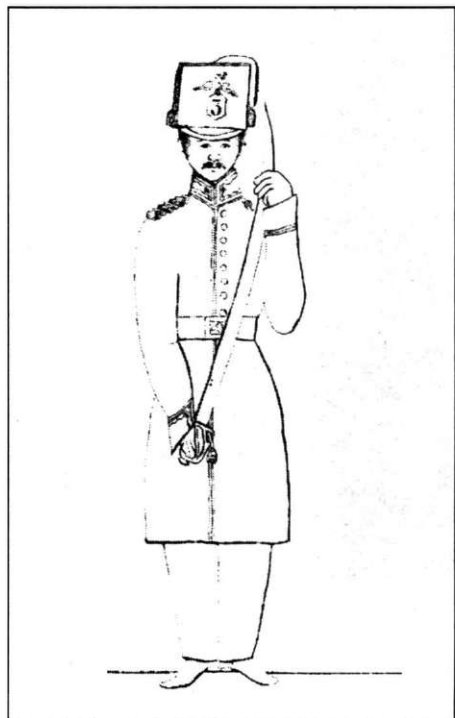

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

VI

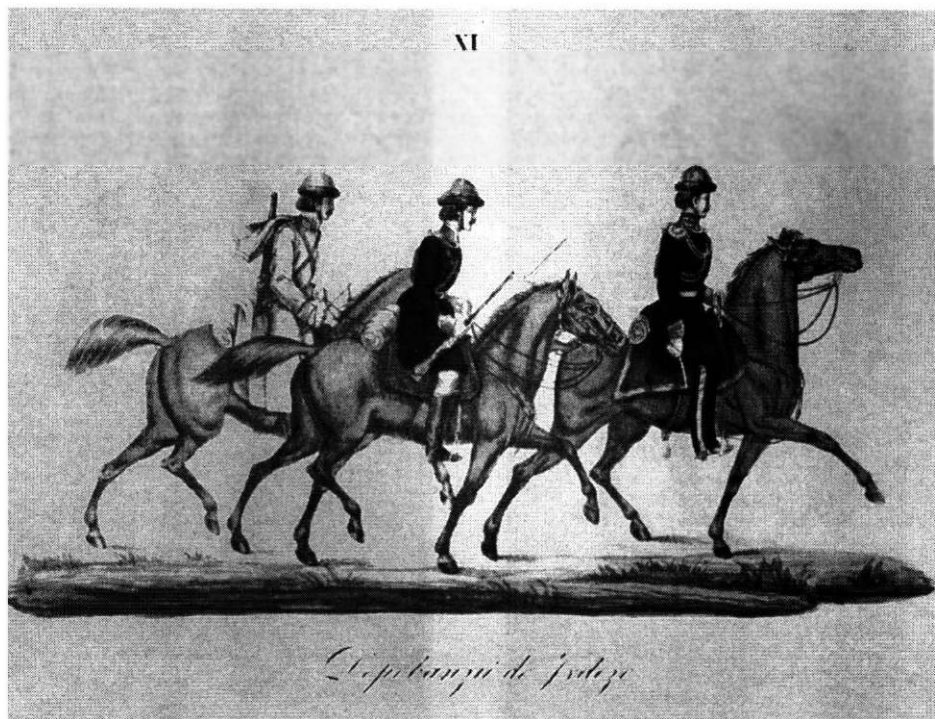

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

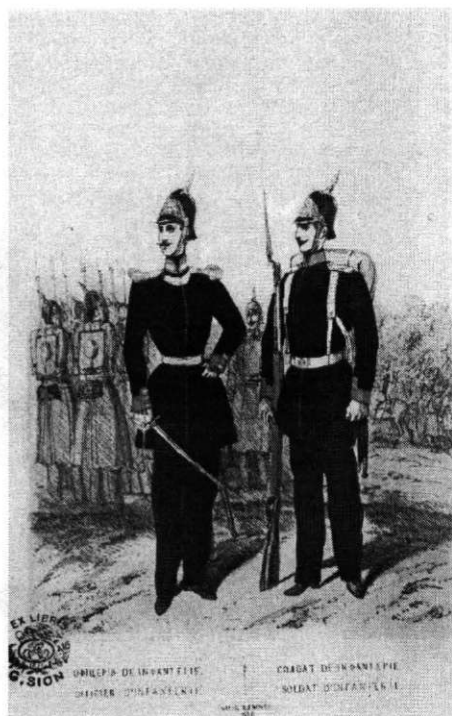

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

Sublocotenent Nicolae I. GRĂDIȘTEANU
1858.
Fotografie de la casa nr. 10, orașul SAINT-GEORGES

Fig. 20

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23

Fig. 24

Fig. 25

Fig. 26

Fig. 27

Fig. 28

Fig. 29

Fig. 30

Fig. 31

Fig. 32

Fig. 33

Fig. 34

Fig. 35

Fig. 36

Fig. 37

Fig. 38

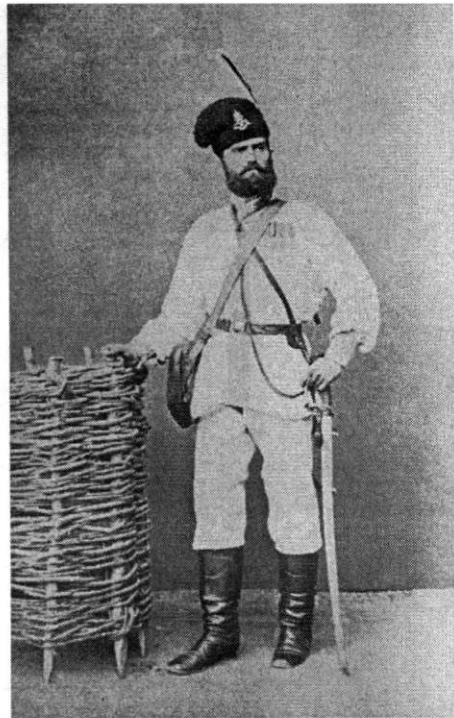

Fig. 39

Fig. 40

Fig. 41

Fig. 42

Fig. 43

Fig. 44

Fig. 45

Fig. 46

Fig. 47

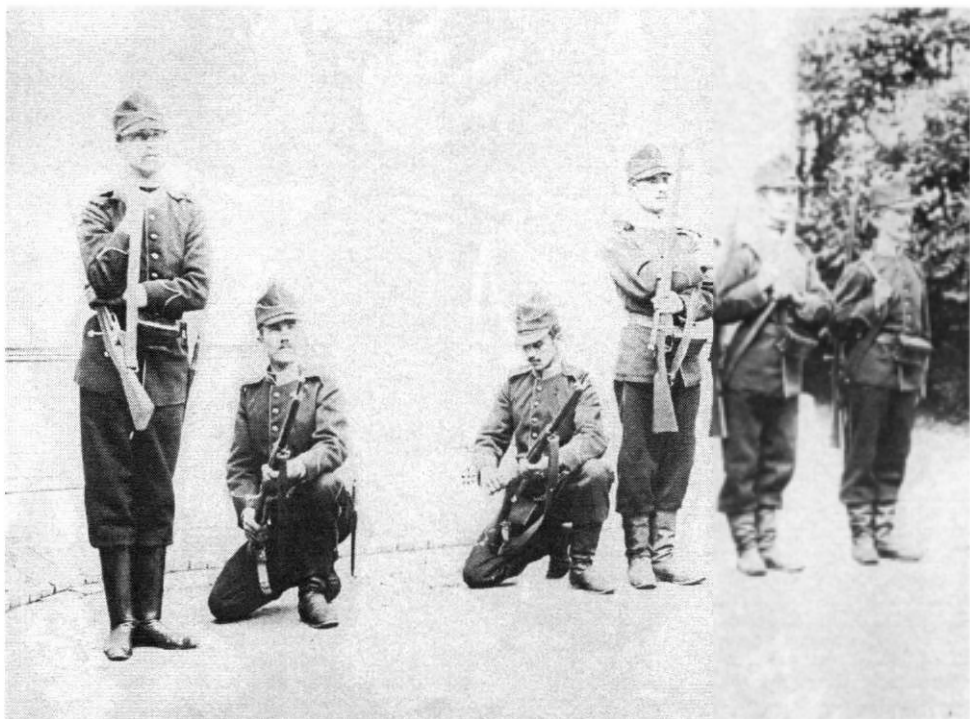

Fig. 48

Fig. 49

Fig. 50
www.mnir.ro